

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**VPLIV ROMSKIH SVETNIKOV NA
REŠEVANJE ROMSKE PROBLEMATIKE V
SLOVENSКИH OBČINAH**

Sara Povše Konec

Ljubljana, marec 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO

DIPLOMSKO DELO

**VPLIV ROMSKIH SVETNIKOV NA REŠEVANJE ROMSKE
PROBLEMATIKE V SLOVENSKIH OBČINAH**

Kandidatka: Sara Povše Konec
Vpisna številka: 04039367
Študijski program: univerzitetni študijski programa Uprava prva stopnja
Mentor: red. prof. dr. Marjan Brezovšek

Ljubljana, marec 2014

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana « Sara Povše Konec«, študentka »univerzitetnega študija Uprava I. stopnje«, z vpisno številko «04039367«, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: »Vpliv romskih svetnikov na reševanje romske problematike v slovenskih občinah«.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je priloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobeseidnega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerimi so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Anita Šiško

Ljubljana, marec 2014

Podpis avtorice:

POVZETEK

V diplomski nalogi sem ugotovila, da romski svetniki pomembno vplivajo na reševanje romske problematike. Romski svetniki svojo uspešnost v večji meri merijo z urejenostjo romskih naselij. Težave pri reševanju romske problematike povzročajo nizka izobrazbena raven Romov, ki je povezana s slabimi bivanjskimi razmerami in premajhno vključenostjo Romov v večinsko družbo. Na vseh področjih romske problematike se še vedno kaže tudi diskriminacija. Bistveno boljši je položaj romske skupnosti v severovzhodni kot jugovzhodni Sloveniji. Položaj romske skupnosti v Sloveniji ureja Ustava Republike Slovenije, Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji in številna področna zakonodaja. Zakon o lokalni samoupravi določa dvajset občin, ki morajo zagotoviti pravico do enega romskega predstavnika v občinskem svetu. Slovenska zakonodaja ustrezno ureja položaj romske skupnosti, vendar so v izvajanju zakonodaje še vedno pomanjkljivosti in razlike. Kljub vsemu navedenemu pa se na vseh področjih reševanja romske problematike kaže določen napredek.

Ključne besede: Romi, romski svetniki, romska problematika, romska skupnost, etnična skupnost.

SUMMARY

INFLUENCE OF ROMA COUNCILLORS ON SOLUTION OF ROMA PROBLEMS IN SLOVENE MUNICIPALITIES

In my thesis I have come to the conclusion that Roma councillors have a big influence on solving the Roma problems. In a larger degree the Roma councillors measure their successfulness with neatness of the Roma settlements. The main problem with solving the Roma problems is due to low educational level of the Roma people, which is closely related to bad living conditions and too small engagement of Roma people in the majority society. Discrimination is still being showed on all fields of the Roma problem. The position of Romma community is better in northeastern than southeastern Slovenia. Situation of the Roma community is arranged by the Constitution of Republic of Slovenia, law on Roma Community in Republic of Slovenia and numerous local legislations. The Local Government Act determines twenty municipalities, that must ensure the right to one Roma representative in municipal council. Slovene legislation is arranging the position of Roma community suitably, however there are still faults and differences within the execution of the legislation. Despite of that the progress is being made on all fields of solving the Roma problems.

Key words: Roma, Roma councillors, Roma problems, Roma community, ethnic community.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA.....	III
POVZETEK	V
SUMMARY.....	VI
KAZALO.....	VII
KAZALO PONAŽORITEV	X
KAZALO TABEL.....	X
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC.....	XI
1 UVOD.....	1
2 ROMI - ETNIČNA SKUPNOST, NAROD ALI NARODNA MANJŠINA?.....	3
2.1 ETNIČNA SKUPNOST	3
2.2 NAROD.....	3
2.3 NARODNA MANJŠINA.....	3
3 ROMI SKOZI ZGODOVINO.....	5
3.1 IZVOR ROMOV	5
3.3 NASELJEVANJE IN RAZŠIRJENOST ROMOV V EVROPI	5
4 ROMSKA SKUPNOST V MEDNARODNIH DOKUMENTIH	7
4.1 ZAŠČITA ROMSKE SKUPNOSTI V OKVIRU ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV (OZN).....	7
4.2 ZAŠČITA ROMSKE SKUPNOSTI V OKVIRU ORGANIZACIJE EVROPSKE VARNOSTI IN SODELOVANJA V EVROPI (OVSE).....	7
4.3 ZAŠČITA ROMSKE SKUPNOSTI V OKVIRU SVETA EVROPE	8
4.4 ZAŠČITA ROMSKE SKUPNOSTI V OKVIRU EVROPSKE UNIJE	9
5 ROMI NA SLOVENSKEM	10
5.1 PRISELJEVANJE.....	10

5.1.1	NASELJEVANJE ROMOV NA DOLENJSKO.....	10
5.1.2	NASELJEVANJE ROMOV V PREKMURJU.....	11
5.1.3	NASELJEVANJE SINTOV NA GORENJSKO	13
5.2	JEZIK.....	13
5.3	DISKRIMINACIJA	15
6	USTAVNO-PRAVNI POLOŽAJ ROMOV V SLOVENIJI.....	18
6.1	ZAKON O ROMSKI SKUPNOSTI	19
7	SOCIALNI POLOŽAJ ROMOV V SLOVENIJI	22
7.1	DEMOGRAFSKI PODATKI.....	22
7.2	BIVALNE RAZMERE	25
7.3	ZDRAVSTVENO STANJE ROMOV.....	26
7.4	ZAPOSLOVANJE ROMOV.....	27
7.5	IZOBRAŽEVANJE ROMOV	28
8	ORGANIZIRANOST IN DEJAVNOST ROMOV V SLOVENIJI.....	32
8.1	ZVEZA ROMOV SLOVENIJE	32
8.2	ROMSKA DRUŠTVA	33
8.3	KULTURNA DEJAVNOST	34
8.3.1	Romska glasba in ples.....	34
8.3.2	Romski jezik in romska literatura	35
8.4	FORUM ROMSKIH SVETNIKOV	36
8.5	SVET ROMSKE SKUPNOSTI V REPUBLIKI SLOVENIJI	36
9	PARTICIPACIJA ROMOV NA LOKALNI RAVNI.....	38
9.1	ZAKONODAJA S PODROČJA LOKALNE SAMOUPRAVE	38
9.1.1	ZAKON O LOKALNI SAMOUPRAVI (ZLS).....	38
9.1.2	ZAKON O LOKALNIH VOLITVAH (ZLV).....	39

9.1.3	ZAKON O EVIDENCI VOLILNE PRAVICE (ZEVP-1).....	39
10	ANALIZA INTERVJUJEV.....	40
10.1	ANALIZA INTERVJUJEV Z ROMSKIMI SVETNIKI	40
10.2	SKLEPI ANALIZE INTERVJUJEV.....	42
11	ZAKLJUČEK.....	44
	LITERATURA IN VIRI	45
	PRILOGE	49

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO TABEL

Tabela 1: Prebivalstvo po narodni pripadnosti (popis 1953-2002) – Romi	23
Tabela 2: Prebivalci, ki so se po narodni pripadnosti opredelili za Rome (občine).....	23
Tabela 3: Prebivalstvo po maternem jeziku (popis 1991, 2002) - romski jezik	25

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

CPRSI – Contact Point for Roma and Sinti Issues

CSCE – Conference for security and co-operation in Europe

DRPD – Društvo za razvijanje prostovoljnega dela

EU – Evropska unija

KVSE – Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi

MO – Mestna občina

NPUR – Nacionalni program ukrepov za Rome

OMC – Open method of coordination

OSCE – Organization for Security and co-operation in Europe

OŠ – Osnovna šola

OVSE – organizacija evropske varnosti in sodelovanja v Evropi

OZN – Organizacija združenih narodov

RS – Republika Slovenija

SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika

UVRVI – Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje

ZRomS – Zakon o Romski skupnosti v Sloveniji

1 UVOD

Romska skupnost v Sloveniji predstavlja posebno etnično skupnost z lastnim jezikom in kulturo. V Sloveniji se Romi soočajo s številnimi problemi. Diskriminacija in družbeno izključevanje Romov se kaže na področju bivalnih razmer, zaposlovanja, izobraževanja in zdravstvenega varstva. 65. člen Ustave Republike Slovenije določa, da položaj in posebne pravice romske skupnosti ureja zakon. Večji premiki v skrbi za boljši položaj Romov so se začeli s spremembami in dopolnitvami Zakona o lokalni samoupravi. Ta zakon omogoča romski skupnosti v občinah, kjer živi največ Romov, predstavnika v občinskem svetu.

Namen diplomskega dela je preučiti vpliv romskih svetnikov na reševanje romske problematike po slovenskih občinah, cilj pa je predstaviti dejansko stanje na vseh področjih reševanja romske problematike in ugotoviti, kakšno vlogo imajo pri tem romski svetniki.

Hipoteze, zastavljene na začetku pisanja diplomskega dela, so: Slovenska zakonodaja nezadostno ureja položaj romske skupnosti v Republiki Sloveniji. Reševanje romske problematike ovira nizka izobrazba Romov. Socialni položaj Romov je boljši v severovzhodni kot v jugovzhodni Sloveniji.

Za izdelavo diplomskega dela sem izbrala deskriptivno metodo s pregledom domače in tuje literature, metodo kompilacije, s katero sem povzela mnenja, spoznanja, stališča, rezultate in sklepe avtorjev, ki pišejo o Romih in temah, ki se jih dotikajo. Uporabila sem tudi metodo kombiniranega intervjuja.

Diplomsko delo je razdeljeno na enajst poglavij. V drugem poglavju sem želela opredeliti romsko skupnost, zato sem razložila pojme etnična skupnost, narod in narodna skupnost. Romi se v Sloveniji obravnavajo kot posebna etnična skupnost. V naslednjem poglavju sem opisala zgodovino Romov. Pojasnila sem njihov izvor in naseljevanje v Evropi. Slovenija je takoj na začetku pogajanj za vstop v Evropsko unijo pričela z ratifikacijo pomembnih mednarodnih dokumentov. Zato sem v četrtem poglavju predstavila ureditev položaja romske skupnosti v mednarodnih dokumentih, kjer je poudarek na spoštovanju človekovih pravic kot celote in pravic manjšin. V nadaljevanju sem predstavila, kdaj so na ozemlju Republike Slovenije prvič zaznani viri o Romih. Podrobneje sem opisala naseljevanje Romov na Dolenjsko, v Prekmurje in na Gorenjsko. V šestem poglavju sem predstavila ustavno-pravni položaj Romov, osredotočila pa sem se tudi na krovni zakon o romski skupnosti v Sloveniji. Kmalu po stalni naselitvi Romov v Sloveniji so se začele kazati socialne razlike med njimi in večinskim prebivalstvom, zato sem v sedmem poglavju opisala socialni položaj Romov, ki se kaže tako v načinu bivanja, zdravstvenem stanju, zaposlovanju kot tudi v njihovem izobraževanju. V osmem poglavju sem predstavila organiziranost in dejavnost Romov v Sloveniji. Na lokalni ravni pripadniki romske skupnosti ustanovljajo številna društva, ta pa se povezujejo v Zvezo Romov Slovenije. V sklopu Zveze deluje tudi Forum romskih svetnikov, ki združuje izvoljene romske svetnike. Na državni ravni je bil ustanovljen Svet romske skupnosti Republike Slovenije, ki

predstavlja njene interese v razmerju do državnih organov. Deveto poglavje govori o zakonodaji s področja lokalne samouprave, ki je pomembna za romsko skupnost. Na koncu diplomskega dela je analiza intervjujev z romskimi svetniki, s katerim je avtorica dobila boljši vpogled v njihovo delo.

2 ROMI - ETNIČNA SKUPNOST, NAROD ALI NARODNA MANJŠINA?

2.1 ETNIČNA SKUPNOST

S pojmom etnija družbene vede opisujejo procese kategoriziranja in organiziranja družbenih odnosov na podlagi kulturnih razlik. Etnija ali etnična skupina obstaja, ko »drugi obravnavajo segment širše družbe kot drugačen v neki kombinaciji naslednjih značilnosti – jezika, religije, rase in domovine prednikov s svojo kulturo; tudi člani se vidijo na ta način in sodelujejo v skupnih aktivnostih, zgrajenih okoli njihovega skupnega porekla ali kulture« (Haralambos in Holborn, 2005, str. 682). Razlaga etnične skupine pravi: »Etnično identiteto aktivno ustvarjajo, jo ohranjajo in krepijo posamezniki ali skupine, da bi pridobili dostop do družbenih, političnih in materialnih virov. Ljudje uporabljajo simbol etnične identitete, da bi to koristilo njihovim interesom, etnične skupine pa se oblikujejo, ko ljudje verjamejo, da lahko iz tega potegnejo kako korist« (Haralambos in Holborn, 2005, str. 693).

Stane Južnič poudarja, da »etnija praviloma nima zasnove v promociji kake genetske enakosti, kot je to lahko rasa, je le organska skupnost ljudi enake kulture, z zavestjo o enaki pripadnosti, poudarjeno z vezmi skupnega bivanja. Etnije lahko pripadajo eni rasi, so rasno homogene, ni pa vedno tako« (Južnič, 1987, str. 186).

2.2 NAROD

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) pravi, da besedi nacija in narod pomenita enako: »skupnost judi, navadno na določenem ozemlju, ki so zgodovinsko, jezikovno, kulturno, gospodarsko povezani in imajo skupno zavest«.

Narod je »zamišljena politična skupnost – v svojem bistvu omejena in suverena« (Haralambos in Holborn 2005, str. 719). Zamišljena, ker se mnogi člani naroda nikoli ne srečajo med seboj, pa vseeno čutijo, da pripadajo eni skupnosti; omejena je zato, ker narod vključuje ljudi, ki jih šteje za svoje pripadnike, ostale pa izključuje; suverena pa je, ker nacionalizem stremi k neodvisnosti in si prizadeva za samoupravo. Wallerstein pravi, da je narod »sociopolitična kategorija, nekako povezana z dejanskimi ali potencialnimi mejami države« (Haralambos in Holborn 2005, str. 719-920).

2.3 NARODNA MANJŠINA

Priznavanje obstoja posameznih etničnih skupnosti oziroma narodnih manjšin ni le aktualno politično vprašanje, s katerim se sooča veliko evropskih držav, s tem vprašanjem se že vrsto let ukvarjajo predstavniki držav, pravniki, politologi in drugi strokovnjaki. Definicija pojmov manjšina, narodna manjšina in etnična manjšina že dolgo časa zaposluje raziskovalce manjšinske problematike. Varstvo manjšin je skupek norm, pravil in mehanizmov za njihovo implementacijo in je že v osnovi omejeno z obsegom pravic in njihovimi nosilci oziroma upravičenci. Vprašanje opredelitve neke skupine kot manjšine,

etnične ali narodne, je torej pomembno zaradi opredelitve subjektov, ki so upravičeni do posebnih pravic oziroma posebnega varstva (Roter, 2007, str. 9). Vsi tisti, ki se ukvarjajo z manjšinsko problematiko, vedo, da splošne definicije termina manjšina ni, saj na mednarodni ravni nikoli ni bilo dogovora o pogojih, ki bi jih morale izpolnjevati etnične skupnosti, da bi bile upravičene do manjšinskega varstva (Roter, 2007, str. 10).

Slovenija manjšinske skupnosti varuje v skladu s prevladujočim evropskim razumevanjem narodne manjšine. Pri definiranju manjšin je bistvenega pomena avtohtonost oziroma »dolgotrajna poselitev na določenem ozemlju« (Roter, 2007, str. 27-28).

3 ROMI SKOZI ZGODOVINO

3.1 IZVOR ROMOV

Ob prihodu indijskih nomadov v Evropo so evropski staroselci menili, da so le začasni priseljenci, zato jih ni zanimala njihova preteklost. Šele ko so bili Romi že nekaj stoletij razseljeni po Evropi, so se začeli zanje zanimati nekateri znanstveniki.

Izvor in priseljevanje Romov v Evropo sta bila dolgo zavita v temo. Njihova potovanja so raziskovali številni raziskovalci, vendar njihove ugotovitve o izvoru in vzrokih za začetek izseljevanja Romov niso enotne. Ker Romi nikoli niso nič zapisali o svoji preteklosti in so ohranili le mite in legende, ki so jih prenašali s seboj z ustnim izročilom, so tudi velikokrat zavedli raziskovalce pri raziskovanju njihove zgodovine (Traja-Brizani, 2000, str. 6).

Glede na prve zgodovinske zapise v začetku 15. stoletja, tako glede izvora kot glede jezikovnih posebnosti, se je izoblikovala teza, da imajo današnji Romi korenine v severni Indiji (Traja-Brizani, 2000, str. 10).

Teorije, da Romi izvirajo iz Indije, so začele nastajati v večjem številu na podlagi preučevanja jezikovnega gradiva v 19. stoletju. A. Friederich Pott je prvi jezikoslovec, ki je preučil romski jezik in na podlagi spoznanj ugotovil, da je prvotna domovina Romov Indija. Ugotovil je, da je romski jezik v osnovi enoten in da izvira iz severne Indije ter je soroden s sanskritom. Pott je leta 1844 prvi utemeljeno dokazal izvor romskega jezika in njihovo prvotno domovino (Štrukelj, 2004, str. 14). Med jezikoslovci, ki so raziskovali izvor Romov, je tudi Slovenec Fran Miklošič, ki je v letih 1872-1880 napisal najpomembnejše znanstveno delo o evropskih Romih. Njegova spoznanja temeljijo na gradivu, ki mu je pomagalo odkriti domovino Romov v Indiji in podkrepiti trditev, da je romski jezik soroden narečju dardu in kafir. Miklošič je prvotno domovino Romov postavil na skrajni severozahodni del mejne pokrajine, v dolino južnega Hindukuša (Štrukelj, 2004, str. 14).

3.3 NASELJEVANJE IN RAZŠIRJENOST ROMOV V EVROPI

Štrukljeva opozarja na zelo malo informacij o vzrokih za selitve nekdanjih indijskih nomadov oziroma današnjih romskih plemen po evropskih tleh. Znanstveniki so se pri preučevanju njihove kulture osredotočili na njihov jezik, ki je, kot je že znano, privedel do pozitivnih analiz o izvoru tega ljudstva.

Priseljena indijska plemena so ime Cigan dobila v Evropi. Čeprav je takšno poimenovanje še danes razširjeno po vseh deželah, je današnje uradno poimenovanje določeno z imenom Rom. Evropsko romsko ljudstvo pa označujejo še druge etnične posebnosti, kot so antropološke značilnosti, način življenja in različne razlage o njihovi primarni domovini (Štrukelj, 2004, str. 19).

Priseljevanje Romov iz severne Indije naj bi potekalo v nekaj valovih. Glavni tok pa naj bi bil med 10. in 13. stoletjem. Splošno mnenje je, da je bila migracija v 10. stoletju prva. Kot prvo migracijo beležijo sprejem 12000 glasbenikov, imenovanih Zott pri perzijskem monarhu Behramu Gourlu. Drugi glavni tok pa se je pojavil v času muslimanske invazije v severno Indijo v zgodnjih osemstotih letih. Priseljevanje v Evropo pa naj bi povzročilo še nekaj dodatnih invazij. Natančneje v jugovzhodno Evropo v zgodnjem 13. stoletju, v srednjo in vzhodno Evropo v 15. stoletju in v zahodno in severno Evropo v poznem 14. in zgodnjem 15. stoletju.

Na podlagi Miklošičeve teorije naj bi Romi potovali prek Kabulistana, Irana in Armenije, kjer so prek Frigije in Lakonije prišli v bizantinsko cesarstvo. Nekateri so se naselili v arabskih državah, manjše skupine pa so potovale skozi Sirijo in prišle v Egipt in severno Afriko, od tam naprej pa skozi Gibraltarsko ožino na evropska tla.

Grčija in Armenija sta bili pomembni pri potovanju na evropska tla. Da so Romi dolgo ostali v Armeniji, dokazujejo tudi številne armenske besede, ki jih še danes uporabljajo v romskem jeziku. V sredini 14. stoletja naj bi se po skoraj celotnem ozemlju Grčije pojavila barakarska naselja. Korak za korakom so se takratni nomadi naselili po vsej Evropi.

Ko so prve skupine Romov prispele v Evropo, so domačim prebivalcem pripovedovale o svoji skrivnostni zgodovini in poreklu. Sprva so jim bili domačini naklonjeni, a so se kaj kmalu te skrivnosti razblinile in so jih imeli za osvajalce, prestopnike, vagabunde (Brizani-Traja, 2000, str. 10-11).

4 ROMSKA SKUPNOST V MEDNARODNIH DOKUMENTIH

Specifičnost položaja romske skupnosti se kaže tudi v urejanju njenega pravnega statusa, tako na mednarodni kot na notranji ravni. Za položaj romske skupnosti so pomembni mednarodni dokumenti, ki zagotavljajo spoštovanje človekovih pravic vsakemu posamezniku, brez diskriminacije, kot tudi zagotovilo za varstvo manjšin kot skupin. Za pravno varstvo Romov pa je še posebej pomembna dejavnost mednarodnih organizacij, ki je usmerjena k odpravi predsodkov, netolerance, ksenofobije in rasizma (Klopčič, 1999, str. 46).

4.1 ZAŠČITA ROMSKE SKUPNOSTI V OKVIRU ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV (OZN)

Eden izmed glavnih ciljev OZN je spoštovanje človekovih pravic in svoboščin. Univerzalno načelo človekovih pravic pravi, da so človekove pravice prirojene in pripadajo vsakomur, ne glede na narodnost, kraj bivanja, spol, nacionalno ali etično pripadnost, barvo kože, vero, jezik ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi imamo enake človekove pravice, brez razlikovanja. Nediskriminacija pa je eno najpomembnejših načel mednarodnega prava človekovih pravic. Vsebujejo ga vse pomembnejše pogodbe o človekovih pravicah in je osrednja tema nekaterih mednarodnih konvencij o človekovih pravicah (OZN, 2014). Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije definira rasno diskriminacijo kot kakršnokoli razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti na temelju rase, barve kože, porekla, narodnega ali etičnega izvora (1. člen). 4. člen konvencije državam pogodbenicam nalaga, da obsojajo sleherno propagando in vse organizacije, ki temeljijo na idejah ali teorijah večvrednosti kake rase ali skupine oseb določene barve kože ali etičnega porekla in se obvežejo uveljaviti takojšne in učinkovite ukrepe z namenom, da z njimi izkoreninijo ščuvanje k diskriminaciji.

Za varstvo Romov je pomembna tudi v letu 1992 sprejeta Deklaracija OZN o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, jezikovnim in verskim manjšinam, saj manjšinam zagotavlja pravico do obstoja, državam pa nalaga spodbujanje pogojev za pospeševanje identitete manjšin (1. člen).

4.2 ZAŠČITA ROMSKE SKUPNOSTI V OKVIRU ORGANIZACIJE EVROPSKE VARNOSTI IN SODELOVANJA V EVROPI (OVSE)

Za romsko skupnost je izrednega pomena dokument kopenhavnškega srečanja Konference o človekovi dimenziji KVSE, ki je bil sprejet 29. junija leta 1990, saj je prvi dokument s strani OVSE, ki omenja Rome. 40. člen 4. poglavja pravi: Sodelujoče države jasno in nedvoumno obsojajo totalitarizem, rasno in etično sovraštvo, antisemitizem, ksenofobijo in diskriminacijo zoper kogarkoli kot tudi zatiranje na verski in ideološki osnovi. V tem kontekstu sodelujoče države prepoznavajo poseben problem Romov

(Ciganov). Izražajo čvrsto odločnost, da krepijo napore za odpravo teh fenomenov, v katerikoli obliki in kjerkoli (CSCE, 2014).

Največji dosežek OVSE z vidika obravnavanja manjšinske tematike je ustanovitev institucije Visokega komisarja za narodne manjšine, ki se med drugim ukvarja tudi s položajem Romov v Evropi. Leta 2000 je predstavil Poročilo o položaju Romov in Sintov na območju držav OVSE, v katerem ugotavlja, da Romi ostajajo izven dosega pozitivnih sprememb (OSCE, 2014). Med najpomembnejša področja, kjer je potrebna dejavnost, ki prispeva k izboljšanju položaja Romov in Sintov, pa prišteva: odpravo predsodkov in rasnega nasilja, izboljšanje možnosti za dostop do izobraževanja in za kvaliteto izobraževanja, izboljšanje splošnih življenjskih pogojev, še posebej bivalnih razmer in zdravstvenega varstva ter povečano participacijo Romov in Sintov v javnem življenju, posebej glede zahtev, ki se nanašajo na njihov položaj.

Znotraj urada OVSE za demokratične institucije in človekove pravice deluje tudi točka za Rome in Sinte (CPRSI), ki deluje na področju zagotavljanja strpnosti in nediskriminacije.

Dokument, ki je prav tako pomemben za romsko skupnost, je Akcijski načrt za izboljšanje položaja Romov in Sintov znotraj OVSE območja in je namenjen odpravi diskriminacije in zagotovitvi enakopraven vloge Romov v družbi. Načrt vključuje različna področja življenja Romov: pravni položaj, ravnanje policije v odnosu do Romov, poročanje medijev, bivalne razmere, nezaposlenost, dostop do zdravstvenega varstva, izobrazbe in participacije v javnem in političnem življenju. Akcijski načrt zavezuje države k čimprejšnjemu ukrepanju za izboljšanje razmer, v katerih živijo Romi. V skladu s tem načrtom bo Urad OVSE za demokratične institucije in človekove pravice posameznim državam pomagal pri sprejemanju in razvoju »antidiskriminacijske« zakonodaje in ustanavljanju posebnih institucij za odpravo diskriminacije, pri zbiranju podatkov in razvoju strategij do Romov (Spletno mesto za romske svetnike, 2014).

4.3 ZAŠČITA ROMSKE SKUPNOSTI V OKVIRU SVETA EVROPE

Svet Evrope predstavlja ključno institucijo na področju romske problematike, ki vprašanja te populacije uvršča med tri prioritete. Prva je zaščita manjšin, druga boj proti rasizmu in netoleranci, tretja pa je problematika socialne izključenosti. Svet Evrope s svojimi aktivnostmi prispeva k večji obravnavi romskih vprašanj na ravni Evrope. Poleg tega pa daje tudi možnost uveljavitvi romskih zahtev pri pomembnih evropskih političnih institucijah (Brezovšek, 2008, str. 12-13).

Svet Evrope je v okviru svojih prizadevanj za varstvo manjšin sprejel dva pomembna mednarodnopravna instrumenta, ki sta izjemnega pomena za romsko skupnost. Prva je Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, ki jo je Slovenija podpisala 1. februarja 1995, ratificirala pa 25. marca 1998. Slovenija se je ob ratifikaciji obvezala, da bo v skladu z Ustavo RS in notranjo zakonodajo uporabljala določbe konvencije ne samo za italijansko in madžarsko narodno skupnost, temveč tudi za romsko skupnost, ki živi na območju Republike Slovenije. Drug dokument pa je Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih

jezikih, ki je nastala z namenom ohraniti in varovati jezike mednarodnih manjšin. Ta listina je za romsko skupnost pomembna, ker je v njej predvidena zaščita tudi neteritorialnih jezikov, kot je tudi romski jezik. Vlada RS je dve leti po ratifikaciji listine sprejela Poročilo Republike Slovenije, v katerem izpostavlja, da se bo uresničevanje Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih nanašalo tudi na romsko skupnost, čeprav romska skupnost nima statusa narodne manjšine, temveč status etnične skupnosti (Romsvet, 2014).

4.4 ZAŠČITA ROMSKE SKUPNOSTI V OKVIRU EVROPSKE UNIJE

V EU ni posameznih zakonskih določil za varstvo narodnih manjšin, zato se je varstva manjšin lotila na drugačen način. EU je Kopenhagenske kriterije iz leta 1993 za zaščito narodnih manjšin vzela kot merilo za vstop držav v EU.

Evropski svet je leta 2000 ugotovil, da je število ljudi, ki živijo v družbeni izključenosti, preveliko in nesprejemljivo. Sprejeta je bila Odprta metoda koordinacije (Open method of coordination), ki naj bi prispevala k izkoreninjanju družbene izključenosti. Evropski svet je istega leta sprejel skupne cilje v boju proti družbeni izključenosti. Na podlagi skupnih ciljev in OMC so države članice pripravile nacionalne akcijske načrte, s katerimi naj bi bil boj proti družbeni izključenosti uspešnejši. Leta 2002 pa je Evropska komisija ustanovila mrežo neodvisnih strokovnjakov za človekove pravice. Le-ti pripravljajo letna poročila o dogajanju na področju temeljnih človekovih pravic v EU.

Evropska komisija organizira srečanja na vrhu o Romih, kjer se sestajajo visoki predstavniki evropskih inštitucij, nacionalnih vlad in nevladnih organizacij iz celotne Evrope. Sestanki so priložnost za uvrščanje romske tematike na najvišje ravni odločanja. Takšna srečanja potekajo približno vsaki dve leti. Prvi vrh o vključenosti Romov je potekal septembra 2008 v Bruslju, drugi pa aprila 2010 v Španiji (European Commission, 2014).

5 ROMI NA SLOVENSKEM

5.1 PRISELJEVANJE

Romi so na slovenska tla prišli iz različnih smeri. V Sloveniji lahko ločimo tri pomembne rodove Romov in vsak izmed njih govori svoje narečje. Glede na to, kje so se Romi naselili, ločimo dolenjske, prekmurske in gorenjske Rome. Dolenjski pripadajo k hrvaškim, prekmurski k madžarskim in gorenjski k nemškim Romom.

Iz zgodovinskih virov je razvidno, da so se Romi na našem ozemlju nahajali že v 14. stoletju. Pomemben dokument, ki omenja prisotnost Romov na slovenskem ozemlju, je škofijska sodna kronika iz Zagreba, ki omenja Rome iz Ljubljane. Arhivske listine iz Slovenije, ki omenjajo ime Cigan, pa so nekoliko mlajše. Od 17. stoletja dalje so omembe Romov v Sloveniji že določnejše, saj so ohranjeni mnogi zapisi v sodnih listinah, odredbah in okrožnicah, v 18. stoletju pa so arhivski zapisi o Romih v Sloveniji že precej pogosti.

Do sedaj znani arhivski viri osvetlujejo začetke in način naseljevanja Romov pri nas. Značilna izbira krajev, kjer Romi živijo danes, je bila pogojena že v preteklosti, saj so Romi ostali v krajih, ki so bili bližje pokrajinam in državam s številnejšim romskim prebivalstvom. Vsi Romi v Slovenijo niso prišli hkrati. Naseljevali so se po dveh glavnih poteh in sicer iz severozahoda in iz jugovzhoda (Štrukelj, 2004, str. 25-26).

5.1.1 NASELJEVANJE ROMOV NA DOLENJSKO

Dolenjski Romi so naseljeni v krajih Bele krajine, kočevske okolice, krške doline in drugih krajih po Dolenjski, največ pa v okolici Novega mesta. O začetku naseljevanja Romov v tem delu Slovenije ni veliko podatkov. Njihova prejšnja bivališča in plemensko skupnost je mogoče preučiti le na podlagi njihovega jezika. Ko želimo preučevati dolenjske Rome, se ne moremo opreti na nobeno študijo, ki bi lahko bolj pojasnila njihovo etnično pripadnost, drugi podatki za natančnejšo določitev prejšnjih bivališč pa so preveč skopi. Edini vir, ki Rome pogosto omenja na Dolenjskem, so matične knjige. Tudi Trdina je v svojih črticah zapisal o Ciganih Brajdičih, vendar omenja le ta rod.

Do sedaj najstarejši znan rojstni matični zapis romskega otroka je iz Metlike iz leta 1738. Prvi znan rojstni matični vpis romskega otroka v okolici Novega mesta je iz leta 1812, v Črnomlju pa iz leta 1817. Do leta 1900 je bilo v črnomaljski okolici vpisanih 21 romskih družin in 36 rojstev. V drugih krajih po Beli krajini pa so vpisi romskih otrok mlajši. Redno vpisovanje romskih otrok se je v Metliki začelo leta 1869. Drugi viri, ki kažejo, da so se Romi naselili v Belo krajino in na Dolenjsko iz Hrvaške, so njihovi priimki (Hudorovič). Leta 1878 je bil zabeležen prvi mešani zakon.

V Kočevju in okolici so se Romi začeli pojavljati v matičnih knjigah od leta 1856 dalje. V Semiču ti vpisi sodijo med mlajše, kjer je bil prvi vpis zabeležen leta 1890, še mlajše pa je naselje v Črmošnjicah, kjer je bilo prvo rojstvo zabeleženo leta 1898.

V prvi polovici 19. stoletja so se Romi premikali ob Krki navzgor. Najpogosteje so se ustavljali po gozdovih in vaseh Prečna, Mirna Peč, Dolenje Kamenje, Bršljin, Kačja Rida, Potočna vas in Žabjek. Cerkvene poroke med Romi so bile na Dolenjskem redke, prva je bila zabeležena leta 1909 (Štrukelj, 2004, str. 27-35).

5.1.2 NASELJEVANJE ROMOV V PREKMURJU

Pojav Romov v Prekmurju je tesno povezan z naseljevanjem romskega prebivalstva na Madžarskem. Zgodnji podatki iz konca 14. stoletja, da so bili Romi v tistem času pojavili v Somogyju, blizu slovenskega prekmurskega ozemlja, ne izključujejo možnosti, da so se Romi tako zgodaj pojavili tudi na naši strani. Zgodovinski dogodki iz 15. in 16. stoletja v tem delu Evrope so tudi v prekmurskih krajih povzročili spremembe premikanja in preseljevanja tedanjih prebivalcev. Turški vpadi so še posebej močno spreminjali podobo Prekmurja, neurejene razmere med plemiči in kmeti pa so bili za nove priseljence prava vaba. V 17. in 18. stoletju so skušali plemiči Rome izkoristiti predvsem kot ceneno delovno silo. In prav to so bile prve pobude za naselitev posameznih romskih družin, prednost so imeli tisti, ki so bili kovači. Do 18. stoletja se v Prekmurju ni ohranjen noben arhivski vir, ki bi pojasnjeval pot prekmurskih Romov iz sosednjih dežel. Od 18. stoletja dalje pa so edini viri matične knjige in madžarski pisani viri iz 19. stoletja.

Najstarejši do sedaj znani vpisi romskih rojstev v Prekmurju so hranjeni v matičnih knjigah v Lendavi, podatek pa sega v leto 1729. Ta in vsi ostali vpisi, ki so mu sledili, kažejo na to, da so bili ti Romi že naseljeni v slovenskem delu Prekmurja. Nekateri priimki, ki so navedeni v teh knjigah, so izginili, drugi pa so se ohranili in razširili med prekmurskimi Romi (na primer Horvat). V teh knjigah je pogosto zaslediti ime Cigan, ki v teh primerih pomeni romski priimek. Kasneje je bil ugotovljen po velikem delu Prekmurja, vendar pa je zanimivo, da ne označuje romskega človeka, temveč bogatega domačina. Iz lendavskih matičnih knjig pa je razvidno, da priimek Cigan označuje romskega človeka.

Matični zapisi iz Dobrovnika kažejo, da so bili Romi v teh krajih naseljeni že v 19. stoletju. Izsledili so se iz več krajev na Madžarskem in ker so opustili romski materni jezik, so jih prištevali bolj k madžarskim priseljencem kot pa Romom. Romi imajo v teh knjigah oznako »neocolonus«, tako sta namreč ukazala Marija Terezija in Jožef II. Romi so že v 18. stoletju začeli prevzemati način življenja madžarskih domačinov. Na tem področju so se Romi najpogosteje ustavljali v Dobrovniku, Žitkovcih, Genterovcih, na Kobilju in v Radmožancih.

Najštevilčnejše vpise Romov v matične knjige je možno zaslediti v Murski Soboti. Prvi romski otrok je bil vpisan leta 1741. Podatki iz matičnih knjig iz Murske Sobotice nam povedo, da je bila do konca 19. stoletja v Prekmurju že cela vrsta imen romskih družin (Turba, Farkas, Horvat, Vajda, Zarka), mnogih od teh pa danes ne zasledimo več. Pomembno je omeniti, da Romi v te kraje prihajajo iz obmejnih madžarskih in avstrijskih krajev in da nekateri še vedno potujejo iz kraja v kraj. Poroke prekmurskih Romov so bile v matične knjige vpisane razmeroma zgodaj. Najstarejša je bila vpisana leta 1741 v Murski Soboti.

V Tišini imajo matične knjige enaka imena romskih družin kakor v soboških matičnih knjigah. Romi so prebivali v vaseh Kupšinci, Tišina, Petanjci, Vanča vas, Rankovci, Gorica, Korovci, Krašci in Vadarci. Podatki o porokah kažejo, da se Romi na tem območju niso poročali v istem rodu.

Vpisi na Cankovi dajejo tehtne podatke za ugotavljanje prejšnjih bivališč Romov. Podatki sodijo k starejšim virom za severno obmejno področje Prekmurja. Prvi otrok je bil tukaj zabeležen leta 1757. V leto 1790 pa sega najstarejši vpis poroke na Cankovi. Nekatera imena romskih družin se tudi na tem območju ponavljajo. Nekaj družin izvira iz rodu Köld, Höld, Tauber, Tauman, Müllner, Czejna-Czene, katerih večje skupine so poseljene v Avstriji. Nekaj teh družin se je naselilo tudi na Gorenjskem in Štajerskem.

S podatki razpolagajo tudi matične knjige v Rogaševcih, kjer prvo rojstvo romskega otroka zasledimo leta 1831. Ta skupina Romov se je premikala v naseljih Fikšinci, Ocinje, Rogaševci, D. Slaveči, Nuskova, Serdica, Gor. Lendava, Sotina in Dolič.

Rojstni vpisi Romov v Pertoči omenjajo večje število Cenerjev in Baranja. Vpisi rojstev imajo poleg imen še zanimive opombe v zvezi z bivališči in etnično označbo. Omembe v teh matičnih knjigah kažejo tudi selitvene poti in navajajo podatke, iz katerih lahko razberemo prejšnjo pripadnost večji romski skupini v sosednjih deželah. Ti podatki so zelo pomembni za ugotavljanje etničnih značilnosti, tako jezikovnih kot kulturnih, ter za ugotavljanje sprememb, ki so jih Romi pridobili na popotovanjih po različnih deželah.

Matični podatki iz Prekmurja pojasnjujejo, da so se Romi na to območje priselili iz treh strani. Največ družin se je priselilo iz Madžarske. Tudi v času Marije Terezije je bilo večje priseljevanje Romov v Prekmurju. Romi so prihajali tako iz Madžarske kot iz Gradiščanskega. V tistem času so Rome naseljevali prisilno predvsem zaradi zaposlovanja pri plemstvu.

Največ selitev je bilo iz takratne zalske in železne županije. V teh krajih so prebivale različne skupine madžarskih Romov, ki so se ločevali po poklicu in jeziku. Glede na jezik so se delili v dve skupini – v eni so govorili materni jezik, v drugi pa madžarski. Prekmurski Romi so pripadali obema skupinama, le da je bilo Romov, ki so govorili madžarski jezik, manj in so bili naseljeni ob meji med tema državama. Največ Romov, ki so se preselili z Madžarske, govori materni jezik in izvirajo iz karpatske in vlaške skupine, od katerih so se ločile družine kovačev, priložnostnih delavcev, godbenikov, pletarjev in stalno potujočih, ki so prišli v Prekmurje in tu tudi ostali. Romske družine s priimki Baranja in Farkas spadajo h karpatski skupini, k vlaški pa družine, ki imajo priimek Šarközi in Kolompar.

Iz virov je razvidno, da so se Romi iz Lendave priselili iz Hrvaške ter iz obmejnih madžarskih krajev. Pripadali so čergašem, kovačem in svedrarjem, ki so v preteklosti potovali zaradi dela. Današnje družine lendavskih Romov potuje le sezonsko zaradi nabiranja zdravilnih zelišč.

Romi ob severni meji so večinoma priseljeni iz Avstrije in sicer že iz časa Marije Terezije. Pripadali so romski skupini Sinto in gradiščanskim Romom. Jezikovna študija o teh Romih prča, da so ti ljudje prišli s Hrvaške. Poroke med gradiščanskimi in prekmurskimi Romi so dokaz, da so ves čas obdržali medsebojne stike (Štrukelj, 2004, str. 36-46).

5.1.3 NASELJEVANJE SINTOV NA GORENJSKO

Podatki iz matičnih knjig na Gorenjskem govorijo, da so bili Romi v teh krajih prisotni že v 19. stoletju. V Radovljici je bil prvi otrok vpisan v matično knjigo leta 1876, na Jesenicah 1879, v Kranjski gori 1893, v Kamni gorici 1884.

V Kropi najstarejši zapis otroka v matično knjigo sega v leto 1917, poroke pa v leto 1918.

Glede na podatke so se Romi na Gorenjskem pojavili kot manjša skupina Rajhardov. Iz 14. stoletja obstaja podatek, ki govori o Romih iz Ljubljane, kar kaže na to, da so se v tistem času pojavili tudi na Gorenjskem. Sodne listine govorijo o njih že v 17. stoletju. Rajhardi so v preteklosti nenehno potovali. Izjeme so bile tiste družine, ki so imele stalno bivališče in so se ukvarjale z žebljarsko ali kovaško obrtjo. Pisni viri pa dokazujejo, da so bili tako moški kot ženske tudi gradbeniki. Preden je ta skupina Romov prišla na Gorenjsko, je pripadala Sintom v Avstriji. Romske družine so bile večinoma naseljene v Kranjski gori, na Jesenicah, v Radovljici, na Brezjem, v Kropi, Kamni Gorici, Koroški Beli, na Bledu, v Žirovnici, Zgornji Lipnici, Spodnji Dobravi, večina teh bivališč pa se je ohranila tudi danes (Štrukelj, 2004, str. 47-51).

5.2 JEZIK

Za raziskavo romskega jezika je pomemben jezikoslovec A. Friederich Pott, ki je prvi znanstveno preučil romski jezik in na osnovi spoznanj ugotovil, da je prvotna domovina Romov Indija. Raziskal je, da je romski jezik v osnovi enoten, izvira iz severne Indije in je soroden s sanskrtom. Romski jezik je preučevalo veliko filologov, med pomembnejše lahko štejemo tudi Slovenca Frana Miklošiča. V svojih raziskavah je odkril, da je romski jezik soroden narečju dardu in kafir, kar postavlja prvotno domovino Romov na skrajni severozahodni del mejne pokrajine, v dolino južnega Hindukuša (Štrukelj, 2004, str. 14).

Štrukljeva poudarja, da so Romi indijska etnična skupina in še danes govorijo svoj materni jezik. Romski starši naučijo govoriti svoje otroke naprej romski jezik, kasneje pa še slovenski. Ker so Rome v preteklosti nenehno preganjali, je postal njihov jezik sredstvo skrivnega sporazumevanja, da jih ostali niso razumeli (Štrukelj, 1980, str. 296). Štrukljeva meni, da so romski jezik ohranile vse tri skupine v Sloveniji, vendar ima vsaka svoje narečje. Po grobi opredelitvi naj bi imeli dolenjsko, prekmursko narečje in jezik skupine Sintov (Štrukelj, 2004, str. 263). V zadnjem času prištevajo še četrto različico romskega jezika, to je jezik Romov, priseljenih v Slovenijo iz bivših jugoslovanskih republik.

O romskem jeziku so se zvrstili že številni mednarodni simpoziji. Leta 1986 so se jezikoslovci in romologi na mednarodnem simpoziju Jezik in kultura Romov prvič zavzeli za standardizacijo romskega jezika (Klopčič, str. 216).

Leta 2008 je mednarodni parlament Romov predlagal 5. november kot mednarodni dan romskega jezika. Tega dne leta 2008 je namreč v Zagrebu izšel hrvaško – romski in romsko – hrvaški slovar. Ta dogodek je bil pomemben tudi zato, ker se je s tem pričelo proučevanje romskega jezika na univerzitetni ravni. Pomembno je tudi, da so se ta prizadevanja pridružila Miklošičevim prizadevanjem za spoznavanje in proučevanje romskega jezika. Pravno podlago za urejanje statusa, uporabo in promocijo romskega jezika je začrtala Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih Sveta Evrope (Klopčič, str. 217).

V okviru projekta Dekade za vključevanje Romov je leta 2012 izšel priročnik za standardizacijo romskega jezika. Pripravil ga je Rajko Djurić. Istega leta je izšel tudi slovenski prevod, ki sta ga pripravila Rajko Djurić in Jožek Horvat.

Klopčičeva meni: V prihodnje naj bi šel razvoj romskega jezika v smislu ohranjanja jezikovnih različic v okviru jezikovnega pluralizma. Romski jezik naj bi bil sprejet v znanstvenih in strokovnih krogih in bil vključen tudi v politike posameznih držav. Zato pa rabi vso podporo pri razvijanju, da se bo lahko uspešno prilagajal vsem funkcijam javnega življenja. Zastavlja pa se vprašanje, v kateri smeri bo, glede na številne jezikovne različice, šel razvoj jezika; ali v smeri romskega esperanta kot posebne oblike nove umetne različice ali v smeri poenotenja romskega jezika (Klopčič, str. 217-218).

Pri nas se v zadnjih letih daje velik poudarek ohranjanju in razvijanju romskega jezika predvsem s strani samih Romov. Prirejajo se posamezni tečaji romskega jezika za javne uslužbence (policiste, učitelje, socialne delavce...), ki se pri svojem delu srečujejo z Romi. Nastalo je že nekaj poskusov izdelave slovarjev oz. glosarjev romsko – slovenskega jezika v dialektih.

Številni strokovnjaki že vrsto let opozarjajo, da je treba dati večji poudarek razvoju in ohranjanju romskega jezika, ki ga danes govorijo Romi po vsej Evropi. Romski jezik in kulturo bi bilo potrebno vključiti v slovenski šolski sistem.

S tem se je pred leti ukvarjal tudi projekt Standardizacije jezika Romov v Sloveniji in vključevanje romske kulture v vzgojo in izobraževanje na Pedagoški fakulteti.

V praksi romski jezik počasi dobiva mesto v vzgoji in izobraževanju, saj v nekaterih šolah in vrtcih, ki jih obiskujejo romski otroci, posamezni učitelji in vzgojitelji oz. šole že vrsto let uvajajo elemente dvojezičnosti. Vključevanje romskega jezika se kaže predvsem v vrtcih in na razredni stopnji osnovne šole, kot pomoč romskim otrokom pri premagovanju jezikovnih težav, na predmetni stopnji pa predvsem kot spodbuda pri ohranjanju romske kulture in jezika. Nekateri šole že uvajajo romski jezik kot fakultativni predmet, ki se ga lahko učijo tudi neromski učenci. Veča se tudi število romskih literarnih ustvarjalcev, ki pišejo v romskem jeziku.

5.3 DISKRIMINACIJA

Diskriminacija je neenako obravnavanje posameznice ali posameznika v primerjavi z nekom drugim zaradi narodnosti, rase, etničnega porekla, spola, zdravstvenega stanja, invalidnosti, jezika, verskega ali drugačnega prepričanja, starosti, izobrazbe, družbenega položaja ali katerekoli druge osebne okoliščine. Z besedno zvezo »druge osebne okoliščine« razumemo vse ostale okoliščine, ki jih zakon izrecno ne navaja, a so lahko kljub temu predmet diskriminacije (DRPD Novo mesto, 2007, str. 54).

Diskriminacija pomeni ravnanje, ki omejuje in ogroža ali onemogoča uresničevanje človekovih pravic in svoboščin. Diskriminacijo lahko zasledimo tudi kot neenakopravnost, neenako obravnavanje posameznikov pred zakonom. Diskriminacijo kot neenakopravnost lahko zasledimo tako na ravni zakonodaje kot na ravni njenega izvrševanja. Poznamo dve obliki diskriminacije in sicer posredno in neposredno diskriminacijo. O prvi, posredni diskriminaciji govorimo, ko na videz nepristranski ukrep, kriterij ali ravnanje posameznika postavlja v neprijeten položaj zaradi etnične ali rasne pripadnosti, veroizpovedi in podobno, razen če postopek objektivno utemeljuje legitimna namera. O neposredni diskriminaciji pa govorimo, ko se posameznik obravnava manj ugodno kot drug posameznik v primerljivi situaciji zaradi rasne ali etnične pripadnosti, veroizpovedi, starosti (Flander, 2004).

Organizacija Amnesty International poroča, da so Romi v vsej Evropi ena najštevilnejših in najbolj diskriminiranih skupin. Vsesplošna diskriminacija in rasizem se kaže v:

- nasilnih dejanjih vseh vrst nad posamezniki in napadih na romska naselja, ki jih še spodbuja sovražni govor politikov in javnih oseb.
- slabih bivanjskih razmerah. Romi živijo na onesnaženih predelih, ob gozdovih, pogosto na smetiščih, na obrobju brez komunalne ureditve. Pogosto jim grozijo prisilne izselitve.
- številnih evropskih državah in v preteklosti ponekod tudi pri nas, so romski učenci ločeni od svojih vrstnikov v šolah oz. oddelkih. S slabšimi možnostmi za izobraževanje imajo kasneje tudi manj možnosti za zaposlovanje, kar spet povzroči slabše bivanjske pogoje in ti posledično slabše možnosti za izobraževanje njihovih otrok.

Menijo še, da evropske države niso sposobne uveljaviti ne samo mednarodnih standardov človekovih pravic, ampak tudi protidiskriminacijskih zakonov EU. Evropska komisija zagotavlja skladnost s tem zakonom in se bori proti diskriminaciji in nasilju nad Romi (Amnesty International, 2014).

Diskriminacijo prepovedujejo tako slovenski kot mednarodni pravni predpisi in ustanove.

Jeseni leta 2008 je Slovenija v okviru skupnega programa Sveta Evrope in Evropske komisije začela izvajati kampanjo »Dosta! Osvobodimo se predsodkov, spoznajmo Rome!«. Namen kampanje je bil vzpostaviti boljše razumevanje romske kulture in

identitete, prispevati k promociji strpnosti in zblížati romsko in večinsko prebivalstvo ter razbiti globoko zakoreninjene predsodke in stereotipe (Baluh, 2010, str. 73).

Na to temo so se izvajale tudi okrogle mize. Na Dolenjskem sta bili odmevni vsaj dve okrogli mizi. Prva je bila maja 2004 z naslovom Sobivanje-javna predstavitev mnenj o romski problematiki, druga pa aprila 2006 z naslovom Romi med medijsko in dejansko podobo, kjer je bilo predstavljeno predvsem stanje dolenjskih Romov. Na prvi so razpravljavci ugotavljali, kako zagotoviti čim bolj znosno sobivanje med krajanji Bučne vasi in njihovimi sosedi Romi v romskem naselju Brezje - Žabjak. Opozorili so na stiske krajanov, pogrjali tiste ustanove in posameznike, tudi državo, ki ne naredijo dovolj za reševanje problematike, pa tudi predstavili primere dobre prakse (Pezelj (ur.), 2004). Na drugi okrogli mizi pa so poskušali opozoriti na medije, ki pomembno ustvarjajo oziroma povečujejo negativni odnos do Romov. Spraševali so se, koliko so mediji objektivni in koliko jih prikazujejo predvsem v negativni luči. Na drugi strani so poskušali prikazati pozitivna prizadevanja in napredek Romov v zadnjih desetletjih, predvsem v MO Novo mesto (DRPD Novo mesto, 2006, str. 6).

Pri prebiranju gradiva o Romih pa se velikokrat zasledi besedna zveza »pozitivna diskriminacija«.

»Pozitivna diskriminacija je razmeroma nov pravni institut, ki označuje z zakonom določeno začasno različno oziroma prednostno pravno obravnavanje določenih kategorij oseb pri uresničevanju pravic, ki so pravnim naslovljencem praviloma zagotovljene v enakem obsegu in pod enakimi pogoji« (Flander, 2004, str. 99). »Pri pozitivni diskriminaciji gre za različno obravnavo različnega; konkretnije, za privilegirano obravnavo deprivilegiranih družbenih skupin« (Flander, 2004, str. 99).

Dr. Janez Krek na okrogli mizi Romi med pozitivno in negativno diskriminacijo razlaga pozitivno diskriminacijo, da gre za to, da so se posamezniki, ki pripadajo določeni skupini ljudi, ker so del te skupine, znašli v zapostavljenem položaju v primerjavi z večino. Pri tem pa za tak položaj niso sami odgovorni, saj so postavljeni v realne socialne in kulturne okoliščine, v katerih so v neenakopravnem položaju glede na večino (DRPD Novo mesto, 2007, str. 13).

Diskriminacijo izvajajo nad Romi tako posamezniki kot ustanove v šolstvu, zdravstvu, pri zaposlovanju, reševanju stanovanjske problematike, v zasebnem sektorju (trgovini, gostilni...). Predvsem v okoljih, kjer živi več Romov, se to dogaja vsakodnevno. Sobivanje je zelo oteženo, saj se ponavlja začarani krog; nekdo ima negativno izkušnjo z Romom, ki mu je npr. ukradel pridelek z njive, vdrl v avto, v trgovini ukradel blago. Zaradi te slabe izkušnje se do tega človeka obnaša diskriminatorno, on pa odreagira nasilno. Ali pa se nekdo, ki ga je prizadel en Rom, potem diskriminatorno obnaša do vseh Romov, ki ne vedo za njegovo slabo izkušnjo.

Kaj storiti, da bi se stanje izboljšalo tako za večinski narod kot za romsko manjšino?

Dobra praksa v nekaterih okoljih kaže, da bi se morali ljudje med sabo čim bolj spoznati, saj potem ne bi nasedali nepreverjenim negativnim govoricam, ki spodbuja diskriminacijo. In ne bi posploševali enega ali nekaj negativnih dejanj romskega posameznika na vso romsko skupnost. Sprejeti bi morali pozitivno diskriminacijo, saj pomaga izboljšati neko stanje, kar posredno koristi tudi večinskemu narodu (npr. romski svetnik prispeva k neki ureditvi romskega okolja, da je manj moteče za sosedno večinsko prebivalstvo). Seveda pa je naša skupna temeljna dolžnost, da upoštevamo osnovne človekove pravice in izpolnjujemo svoje dolžnosti, tako Romi kot neromi.

6 USTAVNO-PRAVNI POLOŽAJ ROMOV V SLOVENIJI

Ustava RS v okviru poglavja »človekove pravice in temeljne svoboščine« v 65. členu romski skupnosti zagotavlja posebne pravice. Ta ustavna določba pomeni pooblastilo zakonodajalcu, da romski skupnosti, ki živi v Sloveniji, kot posebni etnični skupnosti z zakonom zagotovi, poleg splošnih pravic, ki pripadajo vsakomur, še posebne pravice in poseben pravni položaj (Flander, 2004, str. 239).

V 65. členu Ustave RS je zapisano, da »položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon«. Tako so bili postavljeni pravni temelji za zaščitne ukrepe. S sprejemom Zakona o romski skupnosti leta 2007 je prišlo do dosledne izpeljave ustavne določbe.

Torej se Ustava RS neposredno obrača na romsko skupnost le v 65. členu. Romska skupnost pa se lahko opre tudi na določene druge člene Ustave, ki se je zadevajo posredno (Spletno mesto za romske svetnike, 2014). Ti členi so: 14. člen, ki govori o enakopravnosti pred zakonom, 61. člen, ki govori o izražanju narodne pripadnosti, 62. člen, ki govori o pravici do uporabe svojega jezika in pisave in 63. člen, ki govori o prepovedi spodbujanja k neenakopravnosti in neposrednosti ter prepovedi spodbujanja k nasilju in vojni.

Zaščita romske skupnosti je vgrajena tudi v področne zakone:

- Zakon o lokalni samoupravi
- Zakon o lokalnih volitvah
- Zakon o evidenci volilne pravice
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja
- Zakon o osnovni šoli
- Zakon o vrtcih
- Zakon o medijih
- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo
- Zakon o knjižničarstvu
- Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja
- Zakon o Radioteleviziji Slovenija
- Zakon o financiranju občin
- Zakon o varstvu kulturne dediščine
- Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju
- Zakon o slovenski tiskovni agenciji
- Kazenski zakonik Republike Slovenije

Skrb za uresničevanje posebnih pravic romske skupnosti in za izboljšanje položaja romske skupnosti pa je vgrajena tudi v številne programe, strategije in resolucije s posameznih družbenih področij.

Septembra 2009 je bila ustanovljena Komisija Vlade republike Slovenije za zaščito romske skupnosti, ki spremlja položaj skupnosti, na njeno delovanje pa bistveno vplivajo tudi določbe krovnega romskega zakona. Komisija skrbi zlasti za:

- spremljanje uresničevanja programa ukrepov iz prvega odstavka 6. člena Zakona o romski skupnosti v RS;
- spremljanje uresničevanja ustavnih obveznosti in zakonskih določil RS, ki se nanašajo na romsko skupnost;
- oblikovanje predlogov in pobud glede zaščite romske skupnosti, ki se posredujejo Vladi RS in posameznim ministrstvom v smeri pridobivanja njihovih uradnih stališč;
- izmenjavo mnenj med predstavniki romske skupnosti, samoupravnimi lokalnimi skupnostmi in državnimi organi o vseh vprašanjih, ki zadevajo položaj romske skupnosti; obravnavanje aktualnih vprašanj uresničevanja posebnih pravic romske skupnosti;
- V skladu z določili Zakona o romski skupnosti komisijo sestavlja osem predstavnikov državnih organov, štirje predstavniki samoupravnih lokalnih skupnosti, v katerih se voli predstavnik romske skupnosti v mestih oz. občinski svet in štirje predstavniki Sveta romske skupnosti Republike Slovenije (Urad za narodnosti, 2014).

6.1 ZAKON O ROMSKI SKUPNOSTI

Zakon o romski skupnosti v Sloveniji je napravil velik premik pri uveljavljanju posebnih pravic Romov, saj je v celoti uredil položaj romske skupnosti v Sloveniji. Določil je tudi skrb državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti pri uresničevanju posebnih pravic romske skupnosti, poleg tega pa je uredil tudi organiziranost romske skupnosti na državni in lokalni ravni ter financiranje (REDUPRE, 2011-2012, str. 50).

S tem zakonom je romska skupnost dobila pravno-formalni status, ki ureja različna področja in hkrati pomeni tudi zapolnitev mednarodnih konvencij, ki jih je Slovenija podpisala. Slovenija je s tem zakonom postala prva država v Evropski uniji, ki ima zakon o romski skupnosti. Romska skupnost pri nas nima položaja klasične narodne manjšine, kot jo pozna Ustava, ampak gre za posebno skupnost, etično skupnost, ki ima posebne antropološke, etnične in kulturne značilnosti.

9. člen zakona določa, da se ustanovi Svet romske skupnosti v Sloveniji (v nadaljevanju besedila Svet), ki predstavlja interese romske skupnosti v Sloveniji v razmerju do drugih držav. Naloge Sveta so zlasti obravnavanje vprašanj, ki se nanašajo na interese, položaj in pravice romske skupnosti; dajanje predlogov in spodbud pristojnim organom; spodbujanje dejavnosti za ohranjanje romskega jezika in kulture; spodbujanje in organiziranje kulturne, informativne, založniške in druge dejavnosti, pomembne za razvoj romske skupnosti ter razvijanje in ohranjanje stikov z romskimi organizacijami v drugih državah (ZRomS-1, 10. člen).

7. člen zakona določa, da se v občinah, v katerih se v skladu z zakonom, ki ureja lokalno samoupravo, voli predstavnika romske skupnosti v mestni oziroma občinski svet, se v občinskem svetu ustanovi posebno delovno telo za spremljanje položaja romske skupnosti, sestavljeno iz šestih članov (ZRomS-1).

Med razloge za sprejetje zakona lahko štejemo to, da je romska skupnost prisotna na določenih delih ozemlja današnje Republike Slovenije že stoletja in da gre za skupnost, za katero je značilno, da je na tem ozemlju zgodovinsko naseljena. Drugi pomemben razlog za sprejetje tega zakona pa je bila pomanjkljivost normativne ureditve. 65. člen Ustave je namreč puščal široko odprto polje razlage, saj pravi, da položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon. Pred sprejetjem Zakona o romski skupnosti je namreč veljalo prepričanje, da je dovolj, če se tematika obravnava in rešuje s področno zakonodajo. V letu 2005 pa je prevladalo prepričanje, da je kar nekaj področij, ki jih področna zakonodaja ne ureja, zato so prišli do prepričanja, da bi se s sprejetjem temeljnega zakona celovito uredil položaj, status in organiziranost Romov, kar bi posledično olajšalo delo tudi zakonodajalcu in izvršilni oblasti pri nadaljnjem normiranju njihovih posebnih pravic.

Dolgoletne izkušnje pri delovanju s pripadniki romske skupnosti so pokazale, da prizadevanja državnih organov in občin niso dovolj uspešna, če Romi sami niso dejavno vključeni v te dejavnosti. Položaja romske skupnosti namreč ni mogoče izboljšati brez njihovega sodelovanja, zato je cilj zakona določiti organiziranost Romov na državni in lokalni ravni ter določiti njihova javnopravna pooblastila in financiranje te organiziranosti.

Ker so med Romi v Sloveniji velike razlike, ki temeljijo na tradiciji, posebnem načinu življenja pa tudi stopnji socializacije in vključenosti v okolje, je cilj zakona lajšanje težav Romov, saj gre za etnično skupino, ki je večinoma nezaposlena in se spoprijema z velikimi težavami, povezanimi z bivalnimi razmerami.

Večina Romov še vedno živi v naseljih, izoliranih od preostalega prebivalstva v razmerah pod minimalnimi bivalnimi standardi. Še vedno veliko Romov živi v zasilnih bivališčih-barakah, zato je cilj zakona tudi določiti okvir za zagotovitev pogojev za umestitev romskih naselij v prostor, za njihovo ureditev in izboljšanje bivalnih razmer.

Eden izmed temeljnih pogojev za uspešno vključevanje Romov v družbeno življenje je tudi izobraževanje, zato je cilj zakona določiti okvir tudi za to področje.

Velika večina Romov je brezposelna in odvisna od socialnih transferjev države, zato je cilj zakona določiti tudi okvir za rešitev tega vprašanja, saj zaposlovanje spada med temeljne pogoje za izboljšanje celotnega družbenega in ekonomskega položaja Romov ter njihovega vključevanja v družbo.

Zakon izhaja iz temeljnih načel, ki jih določajo ustava in mednarodnopravni dokumenti, katerih podpisnica je Republika Slovenija. Načela bi lahko razdelili v dve kategoriji upravičenj. V prvo kategorijo spadajo splošna načela s področja človekovih pravic in temeljnih svoboščin in zajemajo načelo demokratičnosti, načelo enakosti pred zakonom

oziroma pravico do enakopravnega obravnavanja ter načelo enakih možnosti, načelo spoštovanja različnosti identitete, načelo prepovedi diskriminacije, načelo pravice do izražanja narodne pripadnosti, načelo pravice do rabe svojega jezika in pisave, načelo osebnega dostojanstva, načelo pravice do socialne varnosti, načelo pravice do primerne stanovanja, načelo pravice do dela ter načelo pravice do zdravega življenjskega okolja in varstva zemljišč. Druga kategorija pa se nanaša na posebne pravice, ki so jih deležni pripadniki narodnostnih manjšin in etničnih manjšin, ki temeljijo na načelu t.i. pozitivne diskriminacije (Spletno mesto za romske svetnike, 2014).

7 SOCIALNI POLOŽAJ ROMOV V SLOVENIJI

Romi so že stoletja izpostavljeni preigananju, diskriminaciji in izključevanju iz ostale družbe. Do danes se položaj Romov znotraj širše družbe ni bistveno spremenil, saj vključenost v širše okolje ostaja nezadovoljiva. Izključenost Romov iz družbe je razvidna iz različnih dejavnikov kot so nizka stopnja izobrazbe, revščina, visoka brezposelnost, slabe življenjske razmere, izpostavljenost diskriminaciji.

Kljub temu, da je Slovenija multikulturen prostor, kjer se v družbo bolj ali manj uspešno vključujejo različne etnične skupine s svojim jezikom, religijo, kulturnimi posebnostmi in načinom življenja, ostajajo Romi ena izmed ekonomsko in družbeno bolj izključenih skupin.

Pri preseganju socialne izključenosti Romov je ključnega pomena reševanje vprašanj, povezanih z izobraževanjem, bivalnimi razmerami, zaposlovanjem, zdravstveno oskrbo, politično participacijo in odpravo stereotipov in predsodkov (Žunič Fabjančič, str. 155).

Pri reševanju problematike na tem področju ima poseben pomen Nacionalni program ukrepov za Rome (v nadaljevanju NPUR 2010-2015), ki ga je vlada RS sprejela 11. marca 2010. Glede na določbe Zakona o romski skupnosti v RS, ki že opredeljujejo področja, kjer so potrebni ukrepi za izboljšanje položaja romske skupnosti, in na podlagi izraženih želja in potreb te skupnosti ter poznavanja razmer na terenu je NPUR 2010-2015 kot prioriteta področja identificiral bivalne razmere, izobraževanje, zaposlovanje in zdravstveno varstvo, ki zahtevajo tako konkretne kratkoročne kot dolgoročne ukrepe za izboljšanje stanja (Baluh, 2010, str. 15).

7.1 DEMOGRAFSKI PODATKI

Natančnega podatka o tem, koliko Romov živi v Sloveniji, ni mogoče dobiti. Ob popisu prebivalstva se namreč za Rome opredeli le manjši del prebivalstva. Podatki iz popisa prebivalstva iz leta 2002 tako kažejo, da se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo 3.246 prebivalcev, 3.834 oseb pa je kot svoj materni jezik navedlo romski jezik. Po podatkih centrov za socialno delo, upravnih enot in nevladnih organizacij naj bi v Sloveniji živelo med 7.000 in 12.000 Romov, največ v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju ter v večjih mestih kot so Maribor, Velenje, Ljubljana, Celje, Jesenice in Radovljica (Urad za narodnosti, 2014).

Tabela 1: Prebivalstvo po narodni pripadnosti (popis 1953-2002) – Romi

Narodna pripadnost državljanov RS	1953	1961	1971	1981	1991	2002
ROMI	1663	158	951	1393	2259	3264

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2002)

V rezultatih popisa po narodni pripadnosti zaznamo precejšnja nihanja glede števila Romov. Število Romov je med leti 1953 in 1961 upadlo, kar je mogoče razložiti z različnimi samoopredelitvami Romov ob posameznih popisih. Od leta 1961 naprej število pripadnikov romske skupnosti stalno narašča, za kar je znanih več razlogov. Eden izmed večjih razlogov za stalno naraščanje števila romske skupnosti je priseljevanje neavtohtonih Romov. Vse večje število pa je odraz tudi vse večje tolerance popisovalcev in večinskega do manjšinskih narodov. Večja je tudi etična zavest Romov, ki se odraža v njihovi vedno boljši organiziranosti in izpostavljanju problema Romov na mednarodni ravni (Steklačič, 2003, str. 275).

Tabela 2: Prebivalci, ki so se po narodni pripadnosti opredelili za Rome (občine)

Občina	Narodno opredeljeni za Rome
Maribor	613
Novo mesto	562
Murska Sobota	439
Ljubljana	218
Puconci	137
Kočevje	127
Šentjernej	98
Metlika	90
Lendava	86
Tišina	86
Črnomelj	85

Črenšovci	63
Cankova	56
Rogašovci	51
Ribnica	49
Semič	47
Brežice	42
Krško	37
Velenje	34
Turnišče	29
Ivančna Gorica	27
Miklavž na Dravskem polju	25
Beltinci	23
Jesenice	21
Hoče - Slivnica	19
Lenart	16
Trebnje	16
Starše	14
Kranj	12
Kuzma	10
Slovenska Bistrica	10
Druge	104
Slovenija	3246

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2002)

Tabela 2 prikazuje število Romov po posameznih občinah v Sloveniji, kjer živi večje število tako opredeljenih oseb. Iz tabele je razvidno, da večina Romov živi v Prekmurju in na

Dolenjskem. Ob popisu prebivalstva v letu 2002 je bilo ugotovljeno, da je Maribor slovensko mesto z največ Romi, vendar so ti neavtohtoni in zato tudi nimajo uradnega romskega svetnika. Nekaj manj, 562 Romov živi na območju občine Novo mesto, v Murski Soboti pa se je za prebivalce romske skupnosti opredelilo 439 prebivalcev.

Tabela 3: Prebivalstvo po maternem jeziku (popis 1991, 2002)- romski jezik

Materni jezik	1991	2002
ROMSKI	2752	3834

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2002)

Ob popisu prebivalstva leta 2002 se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo 3246 prebivalcev, romski jezik kot materni jezik pa je navedlo 3834 oseb. Ob predhodnem popisu prebivalstva v letu 1991 se je za Rome opredelilo 2259 oseb, 2752 oseb pa je kot materni jezik navedlo romski jezik. Če primerjamo podatke obeh popisov, se da sklepati, da večje število opredeljenih Romov ob popisu iz leta 2002 kaže tudi na izboljšanje njihovega položaja v tem obdobju (Urad za narodnosti, 2014).

7.2 BIVALNE RAZMERE

Med osnovne pogoje za uspešno vključevanje Romov v družbeno življenje so tudi urejene bivalne razmere. V Sloveniji na področju bivalnih razmer Romov še vedno predstavlja največji problem urbanistična ureditev romskih naselij.

Tako v Prekmurju kot tudi na Dolenjskem se v nekaterih romskih naseljih pojavljajo težave v zvezi z lastništvom, saj so si Romi uredili stanovanjska poslopja na ozemlju drugih lastnikov.

Jožek Horvat Muc pravi, da bi lahko glede na bivalne razmere Rome razdelili v tri skupine:

- Romi, ki dosegajo visoko stopnjo kulture bivanja in živijo v mestnih središčih v stanovanjskih blokih ali v lastnih zidanih hišah izven romskih naselij ali v razvitih romskih naseljih;
- Romi z nižjo stopnjo kulture bivanja, ki živijo v strnjenih romskih naseljih, v eno- ali dvoprostorskih zidanih oziroma lesenih hišah;
- Romi z nižjo stopnjo bivanjske kulture, ki živijo v izoliranih naseljih, ki so locirana na periferijah vaških skupnosti. Bivalni prostori so temni, vlažni in higiensko zanemarjeni, brez urejenih sanitarij (Horvat Muc, 2003, str. 63).

Večina Romov še vedno živi v naseljih, ki so izolirana od ostalega prebivalstva ali na robu poseljenih območij v razmerah pod minimalnimi bivalnimi standardi. 39 % Romov živi v zidanih stanovanjskih hišah, od katerih je polovica brez gradbenega dovoljenja, 12 % jih živi v stanovanjih, preostali pa živijo v zasilnih bivališčih kot so barake, kontejnerji, prikolice in podobno. Zelo majhen del Romov pa živi skupaj z večinskim prebivalstvom

(večina v Prekmurju) in je dosegel zadovoljivo stopnjo socializacije ter se vključil v družbo in okolje.

V smeri izboljšanja bivalnih razmer Romov izvaja Slovenija veliko aktivnosti, saj služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko redno objavlja poziv za prijavo projektov v izvedbeni program pomoči občinam pri urejanju najnujnejše komunalne infrastrukture v romskih naseljih (Romsvet, 2014).

7.3 ZDRAVSTVENO STANJE ROMOV

S problematiko neenakosti v zdravju so povezani številni dejavniki kot so: ekonomski položaj ter naravno in socialno okolje, v katerem posamezniki živijo in delajo, navade, povezane z življenjskim slogom, kot so kajenje, prekomerno uživanje alkohola, nezdrava prehrana in premalo gibanja.

Obstaja visoka stopnja povezanosti med socialno-ekonomskimi kazalniki ter življenjskim stilom, stopnjo umrljivosti, obolenosti in pričakovano življenjsko dobo. Romsko prebivalstvo sodi med socialno ogrožene skupine oziroma skupine s povečanim tveganjem za zdravje. Bivanje v neustreznih življenjskih razmerah, ki so povezane z neustrezno higieno in slabo prehrano, zvišuje stopnjo zdravstvene ogroženosti. Poleg tega k zdravstveni neinformiranosti in neozaveščenosti, ki se kažeta v odsotnosti preventivnih oblik zdravstvenega varstva, pripomoreta tudi nizka stopnja izobrazbe, nizka stopnja zaposlenosti ter prostorska osamitev. Vpliv na zdravstveno stanje Romov ima tudi njihova kultura in tradicija, ki se kažeta v odnosu do zdravja in bolezni ter v odnosu do uporabe storitev zdravstvenih služb.

Mnoge študije so pokazale, da so Romi prav zaradi slabših življenjskih razmer med zdravstveno najbolj ogroženimi skupinami prebivalstva. Znotraj romske skupnosti pa so še posebej ranljive ženske in otroci (Davidovič, 2010, str. 53-54). V Sloveniji se izvaja več preventivnih programov, namenjenih ženskam, ki so povezani predvsem z reproduktivnim zdravstvenim varstvom žensk, zgodnjim odkrivanjem raka in preprečevanjem srčno-žilnih bolezni. Na žalost pa za populacijo romskih žensk ni podrobnejših podatkov o odzivnosti v teh programih (Zupančič in Mikl Mežnar, 2010, str. 89).

Na področju zdravja otrok zadnja leta zdravstvene službe delujejo predvsem v smeri ozaveščanja staršev o zdravem načinu življenja otrok (prehrana, higiena, škodljivost pasivnega in aktivnega kajenja). Poudarja se tudi pomen cepljenja v otroški dobi kot zaščita pred številnim nalezljivimi boleznimi.

Prioritetne naloge, ki lahko prispevajo k povečanju uporabe zdravstvenih storitev med romsko skupnostjo, so preventiva, ozaveščanje in izobraževanje.

Pri problematiki zdravja romske skupnosti je na področju zdravstvenega varstva potrebno upoštevati specifičnost te problematike in Romom zdravstveno varstvo ustrezno približati. Zaradi kulturnih in jezikovnih posebnosti bi bilo potrebno razviti primerne pristope in programe krepitve in varovanja zdravja Romov (Davidovič, 2010, str. 53-54).

Z namenom zmanjševanja neenakosti v zdravju romske skupnosti sta bili opravljeni dve raziskavi in sicer Raziskava z zdravjem povezanega vedenjskega sloga pripadnikov romske skupnosti Pomurja in Raziskava rabe zdravstvenih storitev med romskimi ženskami v Sloveniji. Raziskavi sta pokazali, da je najpomembnejše dejstvo to, da imajo Romi enake pravice na področju osnovnega zdravstvenega varstva kot ostali državljani. Razlike pa se nanašajo na dodatno zdravstveno zavarovanje, rabo preventivnih zdravstvenih storitev, razumevanje z zdravstvenimi delavci (Belović, 2010, str. 85-88).

7.4 ZAPOSLOVANJE ROMOV

Med temeljnimi vprašanji celotne družbene integracije Romov je vprašanje njihove zaposlenosti, ki ni le pogoj za zagotavljanje osnovnih življenjskih možnosti, temveč tudi eden od osnovnih pogojev za izboljšanje njihovega celotnega družbeno-ekonomskega položaja.

Kljub slabi sliki, ki jo kažejo podatki o nezaposlenosti romskega prebivalstva, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ocenjuje, da je v nekaj letih na tem področju prišlo do pozitivnih sprememb. Te so večje število zaposlitvenih programov, namenjenih posebej za Rome, večje število prilagojenih in njim namenjenim programov javnih del in večja soudeležba Romov pri vsebinskih opredelitvah razvojnih programov. Najpomembnejši premiki v spremembi položaja Romov na trgu delovne sile pa se bodo pokazali z zvišanjem izobrazbene strukture Romov in njihove poklicne usposobljenosti.

Problemi na področju zaposlovanja Romov oziroma njihova vloga na trgu delovne sile ima v Sloveniji nekatere specifičnosti, saj ni natančne evidence o številu brezposelnih pripadnikov romske skupnosti. Romi se namreč v evidenco brezposelnih ne vnašajo na podlagi pripadnosti etični skupnosti, ampak se te podatke pridobi le na podlagi romskih priimkov in osebnega poznavanja strank. Ocenjeno je, da naj bi bilo kar 98 % vseh Romov brezposelnih.

Splošna slika brezposelnosti pripadnikov romske skupnosti se kaže predvsem na območju Prekmurja in Dolenjske. Da je izobrazbena struktura Romov izredno slaba, kažejo tudi številke, ki povedo, da na področju Dolenjske 98,2 % brezposelnih Romov nima dokončane osnovne šole, na področju Prekmurja pa 90 %. Glede na informacije območnih služb in uradov za zaposlovanje, kjer so prijavljeni brezposelni Romi, imajo nekateri delodajalci do Romov odklonilen odnos, kar kaže tudi na to, da so Romi na področju zaposlovanja še vedno žrtve predsodkov.

Določene vrste socialnih pomoči, ki jih lahko dobijo državljani Slovenije, so zakonsko vezane na brezposelnost prejemnikov te pomoči. Tako se na zavod za zaposlovanje prijavijo tudi tiste osebe, za katere ni nujno, da iščejo zaposlitev, temveč so prijavljene le zaradi uveljavljanja socialnih pravic. Med temi pa je tudi velik del Romov.

V zadnjih letih so se na področju trga dela in zaposlovanja izvajali številni programi, ki so bili usmerjeni na populacijo brezposelnih Romov:

- »Romi in brezposelnost v Pomurju«;
- »Enakost možnosti zaposlovanja Romov - naš skupni izziv«;
- Projekt »Razvoj modelov za izobraževanje in usposabljanje Romov z namenom zagotoviti povečanje rednega zaposlovanja«;
- Phare programi namenjeni Romom;
- Programi aktivne politike zaposlovanja, ki so vključevali tudi programe za vključevanje Romov;
- Nacionalni programi javnih del.

Programi aktivne politike zaposlovanja, ki jih izvajajo zavodi za zaposlovanje, omogočajo, da tudi Romi, kot tudi ostali brezposelni, dobijo možnost, da se usposobijo za delo. Problem pa nastane, ko se išče delodajalca, ki bi Rome redno ali občasno zaposlil. Največ Romov se vključuje v programe institucionalnega usposabljanja in formalnega izobraževanja, kar je največkrat dokončanje osnovne šole, in v programe javnih del. V sklopu javnih del se Romi vključujejo v komunalne programe, ki ne zahtevajo posebnega znanja (Horvat Muc, 2011, str. 110-114).

7.5 IZOBRAŽEVANJE ROMOV

Na šolah, kjer imajo tudi romske učence, učitelji opažajo specifične značilnosti le-teh. Živijo v nesporodnih bivalnih razmerah in nimajo pogojev za šolsko delo. V današnjem času je večina Romov nezaposlenih (v posameznih obdobjih, npr. v času socializma, je bilo nekoliko boljše), starši imajo nizko stopnjo izobrazbe. Največkrat imajo nedokončano osnovno šolo, včasih so celo nepismeni, zelo redko imajo srednjo, še redkeje kakšno višjo izobrazbo. Je pa to stanje boljše v Prekmurju kot na Dolenjskem. Zaradi revščine otrokom primanjkuje osnovnih življenjskih potrebščin. Tudi zaradi tega bolj ali manj poredko obiskujejo pouk, še zlasti v slabem vremenu, zimskem času. Domače naloge opravljajo le nekateri bolj ali manj občasno. Tudi s prevozom imajo romski starši pogosto težave. Po izkušnjah učiteljev še vedno veliko staršev svojih otrok ne spodbuja k pouku in učenju, saj znanje zanje ni vrednota. S svojo pomanjkljivo izobrazbo otrokom niti ne morejo pomagati pri šolskem delu. Motivacija je v glavnem zunanja (v šolo hodijo, da dobijo otroški dodatek,..) Ob vstopu v šolo imajo romski učenci zelo slabo predznanje, saj dostikrat predhodno ne obiskujejo niti vrtca niti nobenih priprav na osnovno šolo. Le v nekaterih romskih naseljih so romski vrtci, ki jih obiskujejo bolj ali manj redno. Glede na to, da je njihov materni jezik romščina, ki ga govorijo doma, in se ne družijo z Neromi, zelo slabo, v začetku šolanja pa sploh ne, razumejo slovenskega jezika, ki je za njih tuji jezik. Vrednote, kultura, tradicije njihovih staršev se bolj ali manj razlikujejo od staršev učencev večinskega naroda. Pomembne so jim druge stvari kot Neromom, njihova ustvarjalnost in interesi so nekoliko drugačni, stvari, ki jih ne zanimajo in ne vidijo od njih neke konkretne takojšnje koristi. Zato se nekateri tudi zelo težko prilagajajo šolskemu življenju.

Zaradi vsega naštetega težko dosegajo minimalne standarde znanja, razlike v znanju med njimi in Neromi se iz razreda v razred poglobljajo, kar še povečuje njihov občutek o

neuspehu in brezizhodnosti. Osip je velik zlasti na predmetni stopnji. Če jim že uspe končati osnovno šolo, pa večina prej ali slej omaga na srednji.

Stanje se sicer iz obdobja v obdobje nekoliko spreminja, razlikuje se tudi po pokrajinah, ta ko nekoliko boljši rezultati v Prekmurju, a napredek je zelo počasen.

Skozi zgodovino izobraževanja Romov v Sloveniji navaja Mladen Tancer tri časovna obdobja:

- Prvo obdobje (do leta 1970), ko se ni spremljalo izobraževanja Romov, niti koliko jih je vključenih niti njihov uspeh; zakonodaja jih ni zavezovala k šolski obveznosti.
- Drugo obdobje (1970-1990), ko so takratne samoupravne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja spremljale vključevanje in napredovanje romskih učencev. V ta namen so bila priskrbljena tudi finančna sredstva. Na zavodu za šolstvo so se delale analize. Leta 1987 je bila narejena študija Vzgojni in učni dosežki učencev Romov v slovenskih osnovnih šolah v šolskem letu 1986/ 1987, ki je predstavljala prvi celostni prikaz osnovnošolskega izobraževanja.
- Tretje obdobje (od leta 1990 dalje), za katerega je značilen bistveno drugačen in izpopolnjen pristop.

Leta 1991 je Zavod za šolstvo RS predpisal Navodila za prilagajanje programa OŠ za romske učence, ki jih je leta 2000 modificiral za devetletno osnovno šolo. Leta 1992 je Zavod za šolstvo sprejel razvojno raziskovalni projekt Vzgoja in izobraževanje romskih učencev v osnovni šoli, s katerim so v praksi preverjali organizacijske oblike, didaktične postopke, metodične izkušnje pri delu z romskimi učenci. Leta 1993 so bila z novelirano šolsko zakonodajo in novimi predpisi sprejeta Navodila za prilagajanje programa OŠ za romske učence. Nastal je tudi normativ za oblikovanje romskega oddelka (16 učencev). Normativ za oddelek, v katerem so najmanj 3 učenci Romi, pa je 21 učencev.

V zadnjih letih zasledimo v slovenskih šolah » tri modalitete vključevanja romskih učencev v vzgojno-izobraževalni proces: čisti romski oddelki, kombinirani oddelki in oddelki, v katerih so romski učenci integrirani z drugimi učenci (Tancer, 2003, str. 68-69). V največ primerih se vključuje romske učence v skupine z dodatno strokovno pomočjo (z različnim številom ur) zlasti pri slovenskem jeziku in matematiki, včasih tudi pri drugih predmetih. Po predhodno ugotovljenem začetnem stanju se pripravijo individualizirani učni načrti oz. individualni programi. Dodatna pomoč se lahko nudi romskim učencem tako v oddelku kot tudi v kombiniranih skupinah z individualiziranim poukom. V zvezi s poukom Romov je pred leti po šolah potekalo bogato projektno delo. Iskali so se najustreznejši modeli, oblike in metode dela, prilagajale so se vsebine. V ta namen so nastajala številna učna gradiva, ki so omogočala postopke in vsebine, bližje Romom, njihovim specifičnostim in kulturi. Na posameznih šolah se je že pred leti uvajalo elemente dvojezičnosti in sodelovalo pri spoznavanju, ohranjanju in razvijanju romske kulture. Ponemudoma so sodelovali tudi neromski učenci. Seveda pa so bile v teh pogledih pred leti, kakor so še danes, med posameznimi šolami bistvene razlike.

V glavnem se v zadnjih obdobjih dela proti segregaciji in asimilaciji Romov. Današnje šole se prizadevajo za integracijo, vedno pogosteje tudi inkluzijo romskih učencev. Zelo pomemben je odnos posameznega učitelja kakor tudi šole do učenca in romske manjšine nasploh, dodatna usposobljenost učiteljev za delo z romskimi učenci v smislu poznavanja prej omenjenih specifičnosti, predvsem pa romske kulture in jezika, kot tudi njegovih šibkih in močnih področij. Še vedno je premalo narejenega tako s strani romskih staršev kot šol za bistveno izboljšanje znanja slovenskega jezika. Poseben pomen imajo v šoli romski pomočniki, ki predstavljajo pomembno vez med šolo in starši. Pomagajo pri medsebojni komunikaciji tako staršem kot šolskim delavcem. Obiskuje romska naselja, motivirajo in spodbujajo starše za sodelovanje s šolo in pomoč svojim otrokom pri šolskem delu. Zlasti mlajšim učencem pomagajo v šoli pri premagovanju jezikovnih težav (Praviloma naj bi bili romski pomočniki Romi oz. naj bi obvladali romski jezik) pri pouku, sodelujejo z učitelji in drugimi delavci na šoli, pomagajo učencem pri različnih dejavnostih na šoli, ponekod tudi pri vključevanju v podaljšano bivanje, jih spremljajo v šolo in domov, pomagajo pri vključevanju med sošolce. Zlasti na predmetni stopnji sodelujejo pri aktivnostih za ohranjanje in razvijanje romskega jezika in kulture zlasti pri uvajanju elementov dvojezičnosti na romskih prireditvah, prevajanju v romski jezik in ustvarjanju v romskem jeziku, (npr. dvojezičnih šolskih glasil,..) Pomembno in podobno vlogo imajo romski pomočniki tudi v vrtcih in v ustanovah za izobraževanje odraslih.

Pred leti je potekalo v okviru projekta Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje, ki je potekal pod okriljem Zveze Romov, tudi usposabljanje romskih pomočnikov. V projekt je bilo vključenih več slovenskih šol s Prekmurja, Štajerske, Dolenjske in Bele krajine. Projekt UVRVI se je poleg usposabljanja romskega pomočnika zavzemal še za vključevanje romskih otrok v predšolsko vzgojo v vrtcih vsaj dve leti pred pričetkom osnovne šole, vsebinsko prilagajanje programov, kar pomeni uvedbo romskega jezika na fakultativni ravni in učenja slovenskega jezika, za pomoč pri doseganju standardov z vsebinami romske kulture, zgodovine in identitete, za različne oblike pomoči, vzpostavljanje zaupanja v šolo in odpravljanje predsodkov, proti segregaciji in homogenim romskim oddelkom. Poudarjeno je še bilo, da romski učenci kot etnična skupina niso učenci s posebnimi potrebami. Projekt se je zavzemal tudi za izobraževanje odraslih. Vsebina se je nanašala na evropske in nacionalne dokumente. Kot posebna vrednost projekta se omenja odprava in zmanjševanje segregacije in diskriminacije nad romskimi otroki v vrtcih in šolah ter izobraževanje romskih otrok, sodelovanje s starši, šolami, lokalnimi skupnostmi in predstavniki Romov, ki temeljijo na osnovah vključevanja romskih otrok v izobraževalni sistem na področjih vrtca, osnovne šole. V okviru projekta so med drugim pripravili učbenik za izbirni predmet romska kultura (Zveza Romov Slovenije, 2011, str. 5-9).

Zbornik Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje omenja še Strategijo vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Slovenije, ki je bila na seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje sprejeta najprej leta 2004, leta 2011 pa dopolnjena.

Strategija 2004 omenja, da je temeljno izhodišče izobraževanja načelo enakih možnosti. Upošteva načela in cilje, ki zagotavljajo tako vzgojo in izobraževanje, ki omogočata

doseganje ciljev in standardov, opredeljenih v kurikulumu za vrtce in učnih načrtih in so nesprijemljiva odstopanja od predvidenih ciljev, prav tako pa ne smejo biti minimalni cilji in standardi edini in končni cilj pri izobraževanju romskih učencev. Omenja tudi uveljavljanje pravice do ohranjanja spoštovanja romskega jezika in kulture v vzgoji in izobraževanju, vključevanje v večinsko družbo, ob tem pa spoštovanje različnosti in ohranjanje identitete ter zagotavljanje enakosti s socialno pravičnostjo.

Strategija 2011 posveča posebno pozornost področjem, ki jih Strategija 2004 ni podrobneje obravnavala: predšolski vzgoji, srednješolskemu izobraževanju, univerzitetnemu in podiplomskemu študiju ter izobraževanju odraslih. Omenja ukrepe na področju vključevanja Romov v slovensko družbo, ki vplivajo na odpravljanje družbene obrobnosti in izključenosti. Ne bo pa dovolj le spreminjanje obnašanja na strani večinskega naroda. Prilagajanje sodobnim izobraževalnim trendom bo moralo nastopiti tudi v romski skupnosti. Uspešna integracija romskih otrok v slovensko družbo pa bo uspela le, če bodo ob vzgojno-izobraževalnih ustanovah sodelovali tudi centri za socialno delo, uradi za zaposlovanje, zdravstvene in kulturne ustanove, nevladne organizacije ter policija.

Strategijo 2004 je bilo potrebno leta 2011 dopolniti, ker so bili v obdobju 2004 – 2010 sprejeti mnogi dokumenti, ki zadevajo urejanje položaja romske skupnosti v Sloveniji (Zveza Romov Slovenije, 2011, str. 15–17).

Učitelj je tisti, s katerim se romski učenec vsak dan srečuje. Zato je zelo pomembno, kako učitelj sprejme učenca, saj mu lahko pomaga premostiti ali vsaj ublažiti številne težave. Zato pa mora učitelj vsakega učenca, še toliko bolj Roma, dobro poznati, tudi njegovo kulturo, jezik in druge specifične značilnosti, njegova šibka in močna področja, mu pomagati zlasti tam, kjer pomoč najbolj potrebuje in tako, da bodo rezultati čim hitrejši in čim boljši. Seveda mora vsaka šola upoštevati obstoječo zakonodajo, ki prispeva k izboljšanju položaja Romov. Na šolah se že uvaja fakultativni predmet romski jezik in izbirni predmet romska kultura. Tako lahko čim bolje spoznajo svoje romske sošolce tudi ostali, neromski učenci. Na področju spoznavanja, ohranjanja in razvijanja romskega jezika in kulture pa se da, tako kažejo nekatere dobre prakse posameznih šol že v preteklosti, veliko narediti. Še zlasti ob pomoči romskih pomočnikov in, upajmo tudi, bodočih romskih oz. romsko govorečih učiteljev.

8 ORGANIZIRANOST IN DEJAVNOST ROMOV V SLOVENIJI

Romi so organizirani v romska društva, med katerimi prevladujejo kulturno-umetniška. Društva so povezana v Zvezo Romov Slovenije. Kot delovno telo pa pri Zvezi Romov Slovenije deluje Forum romskih svetnikov, ki povezuje vse romske svetnike. Na podlagi Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji je bil ustanovljen tudi Svet romske skupnosti Republike Slovenije, ki predstavlja interese romske skupnosti v razmerju do državnih organov.

8.1 ZVEZA ROMOV SLOVENIJE

Zveza Romov Slovenije je do ustanovitve Sveta romske skupnosti predstavljala osrednjo organizacijo romske skupnosti, ki živi v Sloveniji. Ima status društva, ki deluje v javnem interesu. Vse od njene ustanovitve dalje aktivno sodeluje pri predstavitvi položaja romske skupnosti v Sloveniji, pa tudi na mednarodni ravni. Zveza Romov sodeluje tudi pri dogovorih na državni ravni, ki se nanašajo na dolgoročno strategijo v odnosu do Romov v Sloveniji, pomembno vlogo pa je imela tudi pri sprejemanju zakonodaje o zagotovitvi participacije Romov na lokalni ravni, ki za romsko skupnost v Sloveniji pomeni zelo velik dosežek.

Vloga Zveze Romov Slovenije se je okrepila predvsem po pogovoru predsednika Državnega zbora Slovenije s predstavniki veze Romov, ko je vodstvo Državnega zbora s posebnim pismom pozvalo odbore in komisije državnega zbora, da pri vprašanjih, ki zadevajo romsko skupnost, pozovejo k razpravam tudi predstavnike Zveze Romov kot njihove krovne organizacije. Prav tako je podobno mnenje prevzel Generalni sekretariat Vlade, ki meni, da so državni organi v primeru obravnave podzakonskih in drugih aktov, pomembnih za romsko skupnost, dolžni predhodno pridobiti mnenje Zveze Romov Slovenije.

Skupaj z nekaterimi vladnimi organizacijami, predvsem Uradom za narodnosti, raziskovalnimi ustanovami in posameznimi strokovnjaki so pripravili že številna srečanja, kjer pa ni manjkalo udeležencev tudi iz sosednjih držav. Že več kot dvanajst let organizirajo mednarodni romski tabor, ki ima pomembno vlogo pri izobraževanju ter preučevanju in poučevanju romskega jezika.

Pred sprejetjem Zakona o romski skupnosti je bila Zveza Romov Slovenije edini predstavniški organ romske skupnosti. Namen njene ustanovitve je bil lažje in bolj povezano delovanje ter uresničevanje skupnih ciljev za izboljšanje položaja romske skupnosti v Sloveniji. Med bistvene naloge in cilje ustanovitve lahko pripišemo prizadevanje za izboljšanje položaja romske skupnosti kot posebne skupnosti v RS, usklajevanje in koordinacija delovanja društev, ohranjanje in krepitev identitete romske skupnosti s poudarkom pri vzgoji in izobraževanju romskih otrok, prav tako ohranjanje in razvijanje romske kulturne dejavnosti. Zelo pomembno pa je tudi informiranje in

ozaveščanje ter boj proti diskriminaciji in nestrpnosti. Seveda pa ne gre brez spodbujanja soodločanja Romov pri zadevah, ki zadevajo njihove pravice.

V sklopu Zveze Romov Slovenije od leta 2002 naprej delujejo kot njena delovna telesa tudi Politični forum, Ženski forum in Forum romskih svetnikov. V sklopu njenega delovanja pa deluje tudi Romski informativni center ROMIC in Romski izobraževalni center (Horvat Muc, 2011).

8.2 ROMSKA DRUŠTVA

Pogovori o organiziranju Romov v Sloveniji so se začeli že leta 1986. Prvo romsko društvo pa je bilo ustanovljeno šele v začetku leta 1991 v Murski Soboti in se je imenovalo Romani Union. Registrirano je bilo kot politična organizacija in je predstavljalo prvo politično organiziranost Romov v Sloveniji.

Glavni akter je bil zelo aktiven Jožek Horvat Muc, ki je že nekaj let prej začel opozarjati na romsko problematiko na različnih ravneh (Izvršni svet Republike Slovenije, Socialistično zvezo RS, na raznih sestankih, srečanjih in v medijih).

Zametki tega društva so nastajali že več let prej v romskem naselju Pušča, kjer so že v preteklosti delovali taborniki, strelsko društvo, mladi so bili aktivni tudi v ZSMS in KUD-u.

Ti so leta 1990 v Pušči ustanovili Sekcijo Socialistične zveze občine Murska Sobota. Naslednje leto je ta razpadla, ustanovili pa so Romani Union – Zvezo Romov občine Murska Sobota. Ta je začela z romsko problematiko seznanjati predstavnike na področju šolstva, sociale, zaposlovanja. Svoje predloge so pošiljali različnim inštitucijam, ustanovam in državnim organom ter se sestajali z njihovimi predstavniki. Sestali so se tudi s takratnim predsednikom države Milanom Kučanom in predstavniki evropskih inštitucij (Horvat Muc, str. 18-21).

Vseskozi pa si je Zveza Romov prizadevala za ustanavljanje društev tudi v drugih občinah. Tako je bila leta 1996 ustanovljena Zveza romskih društev Slovenije, ki je vključevala naslednja romska društva: Romani Union Murska Sobota, Občinsko romsko društvo Zeleno dombu/Zeleni hrib Puconci, Romsko društvo Rom Krško, Romsko društvo Rom Novo mesto, ki se je pozneje preimenovalo v Medobčinsko društvo Romano Gav/Romska vas Novo mesto (Klopčič in Polzer (ur.), 2003, str. 305-313).

V naslednjih letih se je število romskih društev po Sloveniji še večalo. Do leta 2012 je bilo ustanovljenih kar 68 romskih društev, ki delujejo v 23 občinah. Najštevilnejša so v Prekmurju. Že od svojih začetkov je bilo najbolj aktivno društvo Romani Union iz Pušče, ki je kmalu zabeležilo številne uspehe na političnem in kulturnem področju. Med drugim so organizirali različna izobraževanja (tabori, seminarji). Začeli so z založništvom, izdajanjem knjig, zbornikov, časopisov, glasbenih kaset, ustanovili so gledališko in folklorne skupine, organizirali so številne prireditve in se poskušali tudi z medijsko dejavnostjo: Najprej pri regionalni televiziji As, nato še pri romski radijski produkciji in Radiu Romic v Murski Soboti. Pripravili so tudi več iger romskih avtorjev v romskem jeziku.

Velika večina romskih društev je povezanih v Zvezo Romov Slovenije, ki vse bolj deluje kot koordinator aktivnosti romskih društev (ROMSVET, 2014). Društva se ukvarjajo predvsem s prizadevanji za ohranitev kulturne dediščine in jezika ter svoje narodnostne identitete. Ukvarjajo se tudi s prireditvami in izboljšanjem položaja v okolju, kjer živijo (Horvat Muc, 2011).

Društva organizirajo in pripravljajo kulturne in izobraževalne prireditve. V sklopu romskih društev so ustanovljene tudi nekatere organizacije, na primer Ženski forum, ki organizira prireditve za otroke, izobražuje odrasle ženske in si prizadeva za splošno vzgojo romskih žensk. Potrebno pa je omeniti tudi športna romska društva (Štrukelj, 2004, str. 300).

8.3 KULTURNA DEJAVNOST

Strokovnjaki za kulturno dediščino prepoznavajo romsko kulturno identiteto predvsem v njihovem načinu oblačenja, v romskem jeziku, glasbi, plesu, v podobi njihovih naselij in stavb, v katerih živijo. Smiselno se jim zdi ohranjanje jezika, glasbe, plesa, ne pa toliko materialne kulture, ki jo ima večina za grdo. Isto velja za premično kulturno dediščino (Štepec Dobernik in Tercelj Otorepec, 2006, str. 211-213).

Danes se Romi vedno bolj zavedajo pomena ohranjanja svoje kulturne dediščine, tudi materialne. Pred leti so v romskem naselju Kamenci v občini Črenšovci uredili prvi romski muzej na prostem, kjer obiskovalcem prikazujejo življenje Romov nekoč. Tu se na taborih med drugimi srečujejo različni romski ustvarjalci. Obiskovalcem predstavijo plesalce, godbenike, zeliščarje in ljudske zdravilce, vedeževalko in vrsto drugih tipičnih romskih poklicev, ki jih je opisala že romologinja dr. Pavla Štrukelj. V Prekmurju romologinja omenja še zabavljače in cirkuške akrobate, dreserje, pletarje, brusače in dežnikarje, ki so bili znani tudi na Gorenjskem, kotlarje in izdelovalce brezovih metel, pri domačinih pa so bili še posebej zaželjeni mazači ilovnatih in cimpranih hiš. Že prej omenjene vedeževalke so bile od nekdanje znane tudi na Dolenjskem, nekateri pa so tu zdravili konje in druge živali ter z njimi prekupčevali. V prvi polovici 20. stol. so romske družine na Dolenjskem množično drobile kamenje. Po vsem svetu in tudi v slovenskem prostoru so v vseh časih sloveli Romi kot dobri kovači, ki so tudi izdelovali in popravljali kmečko orodje. Danes je večina teh poklicev izumrla, nekaterih se spominjajo le še najstarejši.

8.3.1 ROMSKA GLASBA IN PLES

Romska glasba in ples predstavljata Romom pomembno kulturno dediščino.

Romska oz. ciganska glasba kot se je prvotno imenovala, je prežeta s telesnostjo. Prvinskost, čutnost, ekstatičnost, spontanost, eros in thanatos, naravnost in neposrednost so lastnosti, s katerimi tako glasbeniki, kritiki kot poslušalci označujejo tovrstne družbeno-glasbene prakse.

Zapisi pravijo, da so bili ciganski glasbeniki priljubljeni že v 15. stoletju. Imeli so tudi že orkestre. Igrali so po gradovih in palačah. V 16. stoletju so kot glasbeniki bili najbolj znani madžarski Romi, pa tudi poljski, češki. Veliko slavnih orkestrov je omenjenih še v

Transilvaniji, Moldaviji, na Vlaškem, na Balkanskem polotoku. Bistveno manj pa je v tem času romskih glasbenikov na zahodu (Gregorač in Juvančič, 2006, str. 163-165).

Romski ples vsebuje orientalske primesi. Za romski ples je, tako kot za jezik, značilno, da se je na poti iz Indije prilagajal kulturam narodov, na katere so na svoji poti naleteli in sprejemal njihove značilnosti. Med mladimi je tudi danes zelo priljubljen ciganski trebušni ples. Najbolj znan ples je flamenko, ki se je razvil na jugu Španije, v Andaluziji, in ga imenujejo tudi ples andaluzijskih ciganov. Danes se je v Sloveniji najbolj razvil romski ples v Prekmurju, ki ga plešejo v več prekmurskih društvih. Svoj ples imajo tudi Štajerski Romi. V Ljubljani ohranjajo tradicionalne plese Romov Indije, vzhodne Evrope, Egipta, Turčije in Španije.

Z romsko glasbo smo se v Sloveniji začeli seznanjati v sedemdesetih letih predvsem iz evropskih filmov (ruski film Cigani letijo v nebo in nekateri jugoslovanski filmi).

Številni raziskovalci Romov trdijo, da sta Romom glasba in ples položena v zibelko in jih spremljata vse življenje. Vendar pa to ne velja samo za tipično romsko glasbo, ampak za vso popularno glasbo okolja, kjer živijo. Po osamosvojitvi Slovenije je nastalo pri nas največ romskih kulturnih društev, v katerih so nastajale tudi glasbene skupine, ki so poskušale (in tudi še danes) ustvarjati romsko glasbo in plese, tako v Prekmurju kot tudi na Dolenjskem. Začelo pa se je tudi etnomuzikološko in folkloristično raziskovanje romske glasbe. Z njo so se začeli ukvarjati, jo raziskovati in igrati tudi neromski glasbeniki, npr. glasbena skupina Kontrabant. Glasba skupine Šukar je pomembno vplivala na razvoj in promocijo romske glasbe tako v Sloveniji kot tudi v tujini. Vedno bolj pa se uveljavljajo tudi druge romske glasbene skupine (Langa idr.).

Za ohranjanje romske kulture je prav gotovo zelo pomemben v Sloveniji živeči Rom s Kosova, vsestranski glasbenik, skladatelj, dirigent in pedagog, tudi avtor knjig, ki goji različne zvrsti glasbe v romščini, Imer Traja Brizani. O romski glasbi je dejal: »...če je kaj, kar je skupni imenovalc vse romske glasbe, je to čista strast. Takšne strasti ne najdeš drugje. Pomislite samo na flamenko. Če poješ o veselju, je to res divje veselje, če poješ o bolečini, je to res trpljenje, bolečina, ki zarezže do konca. Pravi romski glasbenik vsako skladbo igra z vso strastjo, kot da je to zadnja minuta v njegovem življenju«(Milek, 2013).

8.3.2 ROMSKI JEZIK IN ROMSKA LITERATURA

O romskem jeziku govori posebno poglavje. Tu pa bi omenila, da se je romski jezik prenašal iz roda v rod z ustnim izročilom. Skozi zgodovino so se ohranile nekatere otroške igre z romskim besediščem, predvsem pa izševanje za skrivalnice, lovljenje, rajalne igre, uganke, reki, pregovori,... Na Dolenjskem jih zbira, zapisuje in tudi sam piše romski literarni ustvarjalec Rajko Šajnovič. Med odraslimi so se ohranile predvsem nekatere legende, pa tudi pravljice, pripovedke, ki jih je v preteklem stoletju med drugimi zapisala romologinja dr. Pavla Štrukelj, v novejšem času pa jih zbirajo, zapisujejo in prevajajo slovensko literaturo v romski jezik tudi mlajši avtorji (npr. Madalina Brezar, Jelenka Kovačič, ...). Vedno več je v Sloveniji romskih avtorjev, ki v svoji jezikovni različici pišejo

in izdajajo pesmi (na Dolenjskem Rajko Šajnovič, Jlenka Kovačič, v Beli krajini Marina Brezar, v Prekmurju pesnik Jože Livijen, Romeo Horvat Popo), opisujejo svoje življenje (poleg R. Šajnoviča Belokranjec Srečko Brezar), med drugimi številnimi deli (tudi strokovnimi) je napisal tudi več gledaliških iger Jožek Horvat Muc. Nekateri ustvarjalci pišejo in prevajajo tudi za otroke. Romi so pred leti dobili celo prevod Prešernovih Poezij izpod peresa Rajka Šajnoviča. V romskem jeziku pa je izšlo tudi Sveto pismo za otroke. Če po navadi omenjamo predvsem ustvarjalnost prekmurskih in dolenjskih Romov, pa najdemo romske ustvarjalce, ki ohranjajo svojo kulturo tudi med štajerskimi Romi (Kosovski in srbski priseljenci) in tudi med gorenjskimi Sinti.

Med Romi so tudi visoko izobraženi ustvarjalci in raziskovalci romske kulture, kot npr. Brizani.

8.4 FORUM ROMSKIH SVETNIKOV

Forum romskih svetnikov je delovno telo pri Zvezi Romov Slovenije, ki pomeni način in obliko povezovanja romskih svetnikov in občin, kjer imajo Romi svoje svetnike (Baluh, 2007, str. 11). Glede na to, da je Zveza Romov vključevala romska društva, ki so se ukvarjala predvsem z ohranjanjem romske tradicije in kulture, je nastala potreba po samostojnem političnem subjektu. Tako je bil leta 2002 sprejet sklep, da se romski svetniki izločijo iz Zveze Romov Slovenije in se ustanovi Forum romskih svetnikov. Vloga foruma je pomembna pri koordiniranju delovanja romskih svetnikov in svetovanju romskim svetnikom (Baluh, 2007, str. 11). Predstavnik Forum romskih svetnikov pa lahko komunicira tudi z organi na državni ravni.

8.5 SVET ROMSKE SKUPNOSTI V REPUBLIKI SLOVENIJI

Na podlagi zakona o Romski skupnosti je bil ustanovljen Svet romske skupnosti Slovenije, ki mu je dodeljena naloga predstavljanja interesa romske skupnosti v Sloveniji v razmerju do državnih organov. Svet romske skupnosti RS je bil ustanovljen 20. 6. 2007 in je oseba javnega prava. Sestavlja ga 21 članov, od tega 14 predstavnikov Zveze Romov Slovenije in 7 predstavnikov romskih skupnosti v mestnih/občinskih svetih tistih samoupravnih lokalnih skupnosti, ki jih določa zakon, ki ureja področje lokalne samouprave (Urad za narodnosti, 2014). Naloge Sveta so zlasti obravnavanje vprašanj, ki se nanašajo na interese, položaj in pravice romske skupnosti; dajanje predlogov in pobud pristojnim organom; spodbujanje dejavnosti za ohranjanje romskega jezika in kulture; spodbujanje in organiziranje kulturne, informativne, založniške in druge dejavnosti, pomembne za razvoj romske skupnosti; razvijanje in ohranjanje stikov z romskimi organizacijami v drugih državah (ZRomS-1, 10. člen). Poleg nalog, ki jih nalaga zakon, pa Svet opravlja še druge naloge: spremlja in obravnava položaj romske skupnosti; obravnava in daje predloge ter pobude o vprašanjih, ki se nanašajo na položaj romske skupnosti in njihove pravice; dejavno sodeluje pri uresničevanju razvojnega programa, zlasti pri programih in razreševanju vprašanj, ki se nanašajo na položaj romske skupnosti; obravnava vprašanja, povezana z ohranjanjem romskega jezika in kulture; sodeluje z romskimi društvi, Zvezo Romov Slovenije in romskimi svetniki; prizadeva si za izboljšanje položaja romske

skupnosti v Sloveniji; skrbi za ohranitev identitete in posebnosti romske skupnosti, še posebej pri vzgoji in izobraževanju romskih otrok ter ohranjanju in razvijanju romske kulturne dejavnosti ter informiranju; spodbuja soodločanje pripadnikov romske skupnosti pri zadevah, ki zadevajo njihove posebne pravice; predlaga člane v delovna telesa državnih organov, nosilcev javnih pooblastil in organov samoupravnih lokalnih skupnosti, kadar ti obravnavajo zadeve, ki se nanašajo na romsko skupnost; v primeru zagotovitve namenskih sredstev s strani RS izvaja postopke in dodeljuje sredstva za delovanje oz. projekte romskih društev; razvija in ohranja stike z romskimi organizacijami v drugih državah (Poslovnik Sveta romske skupnosti v Republiki Sloveniji, 10. člen).

9 PARTICIPACIJA ROMOV NA LOKALNI RAVNI

Ustava RS in Zakon o lokalni samoupravi dajeta Romom pravico, da sodelujejo pri odločanju o javnih zadevah na lokalni ravni. Romski manjšini je omogočena politična participacija na lokalni ravni v enaki meri kot ostalim državljanom. Romi imajo tako aktivno in pasivno volilno pravico. Slovenija Romom poleg z ustavo zagotovljenih mehanizmov za izražanje politične volje priznava tudi pravico, da so v občinah, kjer prebivajo v večjem številu, s svojimi predstavniki obvezno prisotni tudi v občinskem svetu (Bačlija, 2005, str. 150).

9.1 ZAKONODAJA S PODROČJA LOKALNE SAMOUPRAVE

Slovenija Rome vključuje v upravljanje javnih zadev na lokalni ravni in s tem uresničuje Okvirno konvencijo za zaščito narodnih manjšin. Romom je omogočena politična participacija na lokalni ravni, kar pomeni neposredno vključevanje Romov v urejanje javnih in družbenih zadev, predvsem pa reševanje problemov njihove socialne izključenosti, s katerimi se soočajo predvsem na področjih, ki se zadevajo njihovih bivanjskih razmer, nezaposlenosti ter nizke izobrazbene ravni.

Poleg splošne volilne pravice, ki pripada romski skupnosti kot slovenskim državljanom imajo v občinah, kjer Romi živijo avtohtono, tudi posebno pravico pri lokalnih volitvah, ki jim omogoča, da sami izvolijo romskega svetnika s posebnih list romskih volilnih upravičencev (Obreza, 2003, str. 53). Tako jim je dana možnost, da sodelujejo v javnih zadevah, še posebej tistih, ki se jih neposredno dotikajo. Romska skupnost je na področju samouprave obravnavana v treh zakonih: v Zakonu o lokalni samoupravi, Zakonu o lokalnih volitvah in Zakonu o evidenci volilne pravice.

9.1.1 ZAKON O LOKALNI SAMOUPRAVI (ZLS)

Zakon o lokalni samoupravi je že v prvotni obliki dal Romom pravico, da imajo v občinskem svetu v občinah, kjer živijo avtohtono, najmanj enega predstavnika (5. odstavek 39. člena ZLS). Do lokalnih volitev 10. novembra 2002 je imela mandat posebnega romskega svetnika le Murska Sobota in sicer leta 1994 in 1998.

Stvari so se začele odvijati na bolje po vložitvi pobude za presojo ustavnosti in zakonitosti Statuta mestne občine Novo mesto, ki ni zagotavljala uresničitve pravic romske skupnosti do romskega predstavnika. V postopku se je ugotovilo, da zakon o lokalni samoupravi in statut mestne občine Novo mesto nista v skladu z ustavo oziroma zakonom. Ustavno sodišče je Državnemu zboru naložilo, da mora protiustavnost odpraviti v roku enega leta. Zakonodajalcu je bila naložena natančnejša določitev kriterijev, na podlagi katerih bodo občine ugotovile, ali na njihovem območju živi avtohtono naseljena romska skupnost (Obreza, 2003, str. 53-54).

V sklopu urejanja položaja in posebnih pravic romske skupnosti Zakon o lokalni samoupravi v svojem 39. členu določa, da imajo Romi na območjih, kjer živijo avtohtono,

v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika (ZLS, 39. člen). V 101 a. členu za takšna območja določa naslednje občine: Beltinci, Cankova, Črenšovci, Črnomelj, Dobrovnik, Grosuplje, Kočevje, Krško, Kuzma, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Puconci, Rogaševci, Semič, Šentjernej, Tišina, Trebnje in Turnišče (ZLS, 101. a člen).

9.1.2 ZAKON O LOKALNIH VOLITVAH (ZLV)

7. člen zakona izpostavlja, da imajo pripadniki romske skupnosti tako aktivno kot pasivno volilno pravico. Volilna pravica državljanov za volitve predstavnika romske skupnosti se evidentira s posebnim občinskim volilnim imenikom občanov, pripadnikov te skupnosti (8. člen). Za izvolitev romskega občinskega svetnika je določen večinski volilni sistem (10. člen). 23. člen zakona pravi, da volilna enota za volitve članov občinskega sveta, predstavnikov romske skupnosti, zajema območje občine. Za volitve članov občinskega sveta, pripadnikov romske skupnosti, se imenuje posebna občinska volilna komisija (33. člen). V tej komisiji pa mora biti vsaj en član in en namestnik člana pripadnika romske skupnosti (36. člen). Kandidate za člane občinskega sveta, predstavnika romske skupnosti, določijo volivci, pripadniki romske skupnosti v občini (49. člen).

9.1.3 ZAKON O EVIDENCI VOLILNE PRAVICE (ZEVP-1)

Volilna pravica državljanek in državljanov, pripadnic in pripadnikov romske skupnosti se evidentira v volilnem imeniku (2. člen). 5 točka 15. člena zakona predvideva poseben volilni imenik državljanov RS, pripadnikov romske skupnosti, ki ga sestavlja posebna komisija, potrdi pa ga pristojni organ (15. člen). Četrto poglavje zakona vsebuje podrobna določila o tem, kaj volilni imenik vsebuje, kdo ga sestavi in kako se ugotavlja pripadnost romski skupnosti (40.-44. člen). Pripadnost romski skupnosti se ugotavlja na podlagi izjave državljanca RS oziroma na podlagi vpisa v volilni imenik državljanov RS, pripadnikov romske skupnosti na prejšnjih volitvah (41. člen).

Pripadnikom romske skupnosti daje volilna zakonodaja pravico, da na volitvah v organe lokalne samouprave (občine) oddajo dva glasova. Gre za dvojno volilno pravico, ko prvi glas uporabijo za izbiro kandidata v skladu s svojo politično afiniteto (kot navadni občani), drugi glas pa za izvolitev posebnega predstavnika romske skupnosti (Flander, 2004, str. 239).

10 ANALIZA INTERVJUJEV

V 20 občinskih svetih po Sloveniji imamo romske svetnike, ki zastopajo svojo skupnost. Intervjuje sem opravila s 7 romskimi svetniki, ki so bili pripravljene sodelovati. Da bi ugotovila, kako romski svetniki rešujejo problematiko na svojem področju, sem se odločila, da pridobim podatke neposredno od njih. Romske svetnike sem izbrala iz območja Prekmurja in Dolenjske, Bele krajine in Posavja ter tako dobila vpogled v problematiko na področjih, kjer v Sloveniji živi največ Romov. Preučila sem tudi, kakšen je odnos romskih svetnikov in ostalih svetnikov v občinskih svetih, kako romski svetniki sodelujejo svojimi občani Romi, kje se romski svetniki izobražujejo idr.

Intervjuje z romskimi svetniki sem opravila na območju Prekmurja v občinah Murska Sobota in Cankova, na območju Dolenjske, Bele krajine in Posavja pa v občinah Novo mesto, Šentjernej, Trebnje, Metlika in Krško. V analizi intervjujev z romskimi svetniki sem sedanje stanje primerjala s podatki iz raziskave, ki je bila opravljena leta 2004 in jo je opravila Irena Bačlija s pomočjo študentov Fakultete za družbene vede.

10.1 ANALIZA INTERVJUJEV Z ROMSKIMI SVETNIKI

Leta 2002 so bile prve volitve predstavnikov romske skupnosti v občinske svete. Po dvanajstih letih delovanja me je zanimalo, kako se spominjajo prvih volitev romskih svetnikov. Večina svetnikov je na vprašanje odgovorilo, da se jih dobro spominjajo in se zavedajo, da je bil to za romsko skupnost pomemben dogodek. Povedali so tudi, da se takrat tako svetniki kot ostali Romi niso dovolj dobro zavedali, kaj za njih pomeni romski svetnik in kje jim lahko pomaga. Na začetku so si stvari predstavljali drugače, kot je to danes. Eden od prekmurskih svetnikov pa je povedal, da prihaja iz občine, kjer so imeli romskega svetnika že leta 1994.

Na vprašanje, kateri so bili kriteriji za romskega svetnika, vsi vprašani niso odgovorili. Eden izmed vprašanih je povedal, da 39. člen Zakona o lokalni samoupravi določa kriterije, po katerih morajo imeti občine romske svetnike. Dva svetnika sta povedala, da moraš imeti status Roma, eden pa je povedal, da mora biti v skupnosti vsaj 300 Romov.

Povprašala sem jih, ali morda vedo, od kod ideja za romske svetnike in ali vedo, kdo je bil pobudnik za uvedbo romskega svetnika. Večina meni, da so se pobude za to začele v Prekmurju. Eden meni, da je prišla pobuda s strani Vlade, eden pa razloži, da je šlo za izvrševanje deklaracij, ki jih je Slovenija podpisala z vstopom v Evropsko unijo in bo tako zagotavljala obveznosti do narodnih manjšin.

Katere so dolžnosti, obveznosti romskega svetnika in kaj vse lahko naredi? Odgovarjali so različno. Romski svetnik iz Prekmurja je povedal, da je to v veliki meri odvisno tudi od posameznika. Poudaril je, da je pomembno, da je svetnik dovolj izobražen in usposobljen, da lahko aktivno sodeluje na sejah občinskega sveta. Drugi je povedal, da prisluhne svojim vaščanom, nato pa se pogovori z županom, občinsko upravo in poskušajo skupaj najti rešitve ali kompromise. Na Dolenjskem sem še izvedela, da položaj romskega

svetnika še ni v celoti opredeljen in zato tudi svetniki sami ne vedo, kaj so njihove pristojnosti in so bolj prepuščeni svoji presoji. Eden od dolenjskih svetnikov je rekel, da je vse odvisno od interesa občine in župana. Občina se lahko prijavi na razpis za pridobitev sredstev za reševanje romske problematike. Lahko pa to ni v njenem interesu in se ne bo nič premaknilo. Potrditev na ta odgovor daje tudi raziskava, ki pravi, da predstavlja težave pri reševanju romske problematike tudi nezainteresiranost občin (Bačlija, 2005, str. 162). Svetnik iz jugovzhodne Slovenije je povedal, da kaj dosti ne more narediti, drugi pa se je ponosno pohvalil, da prihaja iz občine, kjer so za Rome naredili zelo veliko.

Zanimalo me je, kakšna so bila začetna pričakovanja romske skupnosti in ali so lahko svetniki to uresničili ter kakšna so pričakovanja romske skupnosti danes. Izkazalo se je, da je imela romska skupnost v začetku zelo visoka pričakovanja, ponekod pa jih ima še danes. Še vedno se pojavlja problem, ker Romi v večini ne razumejo, kaj vse je v svetnikovi pristojnosti. Nekateri mislijo, da jim bo svetnik uresničil vse, kar si bodo zaželeli. Svetnik iz Prekmurja je mnenja, da bi morali Romom bolj razložiti in pomagati razumeti, katere so pristojnosti svetnika. Pravi še, da Romi za svoj slab socialni položaj pogosto krivijo tudi svetnike. Romi si predvsem želijo boljše bivanjske razmere, a pri tem pozabijo na svoje dolžnosti (plačevanje elektrike, vode...). Ponekod na Dolenjskem Romi pričakujejo, da se bo svetnik postavil v vlogo socialnega delavca in policista. Svetnik pa meni, da ima le vlogo koordinatorja med lokalno in romsko skupnostjo. Ponekod se Romi že zavedajo, da jim svetnik ne more pomagati pri vseh stvareh.

Ko sem spraševala, kako romski svetniki sodelujejo s svojo skupnostjo in ali jo obveščajo o dogajanju, so povedali, da se srečujejo z Romi, ponekod na Dolenjskem imajo po naseljih predstavnike, ki svetnika seznanjajo z aktualno problematiko. Največkrat pa Romi pristopijo do svetnikov sami in povedo svoje težave.

Na vprašanje, kako sodelujejo z ostalimi svetniki, Neromi, so vsi izpostavili dobre odnose tako s svetniki kot z župani. Pravijo, da jih lepo sprejemajo in tudi prisluhnejo njihovim predlogom. Glede na raziskavo menim, da se odnosi med romskimi in ostalimi svetniki izboljšujejo. V raziskavi je bilo namreč ugotovljeno, da ostali svetniki o romski problematiki ne razpravljajo, ne sprejemajo pobud ali pa jih ne zapišejo v zapisnike (Bačlija, 2005, str. 161-162). V današnjem času se stanje izboljšuje, vendar pa so glede tega velike razlike med posameznimi občinami. Odvisno je tudi od strankarske pripadnosti.

Kako so svetniki zadovoljni s svojim delom, so odgovarjali različno. Zadovoljstvo je različno od občine do občine. Eden od belokranjskih svetnikov je potožil, da so vse ostale belokranjske občine bolj organizirane in so naredili več kot njegova. Tudi svetnik iz severovzhodne Slovenije je povedal, da so svetniki velikokrat pomembni le kot črka na papirju in številka pri glasovanju. Ko pa gre za reševanje romskih vprašanj, pa dostikrat ne morejo biti uspešni. V Prekmurju so še mnenja, da je delo romskega svetnika prav gotovo zahtevnejše od dela neromskega svetnika. Dva svetnika v jugovzhodni Sloveniji niti nista zadovoljna s svojim delom, ker sta mnenja, da bi se dalo narediti še več. Druga dva pa sta s svojim delom zadovoljna, saj pravita, da se je v njihovih občinah za Rome

kar dosti naredilo. V raziskavi je bilo ugotovljeno, da so romski svetniki zadovoljni s svojim delom predvsem v primerih, kjer je prišlo do legalizacije in urejanja romskih naselij (Bačlija, 2005, str. 166). Kjer do legalizacije in ureditev še ni prišlo, pa so svetniki nezadovoljni, saj so posledično z njihovim delom nezadovoljni tudi ostali Romi v teh naseljih.

Kaj je najpogosteje tisto, kjer svetniki ne morejo pomagat oziroma kaj jim dela največ težav? Povedali so: V zadnjih mandatih se po večini občin ukvarjajo z legalizacijo in urejanjem romskih naselij, zato so vsi izpostavili težave na tem področju. Ponekod je na tem področju že veliko narejenega, pritožujejo pa se tam, kjer do teh legalizacij zaradi različnih objektivnih okoliščin ne more priti (npr. lastništvo). Da je najpogostejša težava neustrezna komunalna ureditev in neurejenost odkupa zemljišč, je bilo ugotovljeno tudi v raziskavi o reševanju romske problematike (Bačlija, 2005, str. 160). Težave se pojavljajo zaradi nerazumevanja svetnikovih pristojnosti s strani romske skupnosti. Pogosto pa svetnik ne more ukrepati po njihovih željah tudi zaradi zakonskih omejitev. Podobne ugotovitve navaja tudi raziskava, ki navaja kot težavo tudi nizko izobrazbeno raven Romov (Bačlija, 2005, str. 161). Po mojih ugotovitvah se ta kaže tako pri romskih svetnikih kot pri sami romski skupnosti. Kjer gre za več romskih naselij, predstavlja težavo neenotnost med željami njihovih prebivalci. Nastajajo nesoglasja med naselji glede na to, katero se prioriteto ureja. Raziskava prav tako omenja, da romska skupnost ni homogena in zato prihaja do nasprotji znotraj romskih naselij (Bačlija, 2005, str. 163). Težave predstavljajo za svetnike številni različni problemi, s katerimi se Romi (pre)pogosto obračajo na svetnika. Predvsem izpostavljajo težave tam, kjer že zelo dolgo čakajo na rešitve. Omenjeno je bilo tudi prelaganje reševanja problemov občin na državo in obratno. Povedali so, da kljub temu, da lahko svetniki na sejah posredujejo svoje pobude, ne pride do premikov, če občinska oblast ne opredeli zadeve v drugih dokumentih.

Glede izobraževanja romskih svetnikov in pomoči pri njihovem delu so omenili nekatera organizirana izobraževanja s strani Zveze Romov Slovenije. Povedali so, da predvsem pogrešajo finančno in strokovno pomoč države na področju izobraževanja svetnikov, saj bi bilo potrebno na tem področju narediti več. Nekateri so omenili, da jim je zlasti na začetku zelo pomagal dr. Miran Komac iz Inštituta za družbene vede. Svetoval jim je in jih seznanjal, kaj lahko naredijo za romsko skupnost in kje jim lahko občina pomaga.

10.2 SKLEPI ANALIZE INTERVJUJEV

Pridobitev romskega svetnika je vsekakor pomembna pridobitev za romsko skupnost, posledično pa tudi za ostalo prebivalstvo. Ponekod to predstavlja prvo vzpostavitev komunikacije večinskega prebivalstva z romsko skupnostjo. S pomočjo te komunikacije pa večinsko prebivalstvo vedno bolj spoznava romsko skupnost. Tako je v nekaterih lokalnih skupnostih že opaziti napredek v sodelovanju in večji strpnosti.

Kot največji izziv romski svetniki navajajo urejanje romskih naselij, kar je lahko le posledica predhodne legalizacije. Tam, kjer so k reševanju tega problema dejavno pristopile tudi občine, so vidni uspehi. Kjer je manj posluha za reševanje romske

problematike in zato bivanjske razmere romskega prebivalstva še niso urejene, pa si to romski svetniki štejejo za svoj največji neuspeh.

Glede pristojnosti romskega svetnika je veliko nejasnosti. Od tega da ponekod to, po mnenju romskih svetnikov, sploh še ni opredeljeno. K temu lahko prištejemo tudi pomanjkljivo izobrazbo romske skupnosti, ki težko razume, kaj je dejansko v pristojnosti romskega svetnika. Poleg tega je bila dostikrat, zlasti pa v prvih mandatih opazna nizka splošna izobrazba njihovih predstavnikov. Primanjkovalo pa jim je tudi izkušenj in znanj, vezanih na njihovo delo. Pri tem so tudi izrazili potrebo po tovrstni pomoči tudi s strani države. Tudi s strani romske skupnosti je iz mandata v mandat čutiti napredek v tem smislu, da izbirajo za svetniško delo sposobnejše oz. primernejše kandidate: z ustrežnejšo izobrazbo, boljšimi komunikacijskimi sposobnostmi in podobno. Zelo pomembna je vsekakor tudi svetnikova lastna aktivnost in prizadevnost. Še vedno je premalo narejenega s strani romske skupnosti, da bi romskega svetnika sprejeli vsi romski občani.

Sodelovanje z ostalimi svetniki in župani se prav tako skozi leta izboljšuje. Ponekod je še vedno čutiti elemente diskriminacije. Glede tega je še vedno opaziti razlike med posameznimi občinami.

Glede vsega tega obstajajo bistvene razlike že med samimi občinami, še bolj pa med severovzhodno in jugovzhodno Slovenijo.

11 ZAKLJUČEK

Romska skupnost v Republiki Sloveniji ima status posebne etnične skupine, ki ima posebne etnične značilnosti kot so svoj jezik, kulturo in še druge posebnosti. Slovenija je podpisnica vseh pomembnejših mednarodnih pogodb s področja človekovih pravic in prepovedi diskriminacije. Naša država še posebej izstopa, saj je edina država, v kateri imajo lahko pripadniki romske skupnosti pravico do sodelovanja pri odločanju v javnih zadevah s t.i. dvojno volilno pravico.

Pravna podlaga za urejanje položaja romske skupnosti v Sloveniji je 65. člen Ustave RS, ki določa, da položaj in posebne pravice romske skupnosti v Republiki Sloveniji ureja zakon. Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji, ki je bil sprejet leta 2007, ureja položaj in opredeljuje področja posebnih pravic romske skupnosti v Republiki Sloveniji. Ureja tudi pristojnosti državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti za njihovo izvajanje pravic in obveznosti, določenih z zakonom. Zakon dopolnjujejo še drugi zakoni, podzakonski akti in akti samoupravnih lokalnih skupnosti ter s posebnimi programi in ukrepi državnih organov ter organov samoupravnih lokalnih skupnosti.

Slovenija je veliko postorila za zagotavljanje človekovih pravic na področju reševanja romske problematike. Romski skupnosti je zagotovila poseben položaj pri uresničevanju pravice do sodelovanja pri odločanju o javnih zadevah. Življenjske razmere Romov v severovzhodni Sloveniji so bolj urejene kot pri Romih v jugovzhodnem delu Slovenije, zato je izvajanje skupnih politik na državni ravni oteženo. Obstaja tendenca, da se romska problematika rešuje na lokalni ravni. Za boljše sodelovanje med Romi in tistimi, ki sprejemajo odločitve na lokalni ravni, je v Zakonu o lokalni samoupravi določenih dvajset občin v Sloveniji, ki so dolžne zagotoviti pravico do romskega svetnika v občinskem svetu.

Romski svetnik naj bi pomembno vplival na izboljšanje socialnega položaja Romov, saj v današnjem času večina občin dela na legalizaciji in urejanju romskih naselij. Vendar pa še veliko Romov, zlasti v jugovzhodni Sloveniji, živi v naseljih, ki niso niti komunalno urejena niti legalizirana. So nezaposleni in odvisni od socialnih transferjev, ki večini predstavljajo edine prihodke. Njihova izobrazbena struktura je zelo nizka. Veliko Romov nima dokončane osnovne šole, tudi izobraževanje odraslih ne prinaša večjih uspehov. Kot sem že omenila je stanje še slabše v jugovzhodni kot v severovzhodni Sloveniji.

Organiziranost Romov v Sloveniji se kaže predvsem v številnosti društev, ki so dejavna zlasti pri ohranjanju in razvijanju romske kulture in jezika. Društva se povezujejo v Zvezo Romov Slovenije. V okviru Zveze Romov Slovenije pa deluje tudi Forum romskih svetnikov, ki se trudi vzpostaviti stik tudi na državni ravni. Na lokalni ravni pa lahko Romom v največji meri pomaga njihov svetnik.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

- Bačič, Geza (ur.) (2006). *Romski zbornik z mednarodne konference o Romih v srednji in jugovzhodni Evropi*. Za založnika Jožek Horvat Muc, Murska Sobota.
- Bačlija, Irena (2005). V: Brezovšek, Marjan, Haček, Miro: *Lokalna demokracija II. Uresničevanje lokalne samouprave v Sloveniji*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Baluh, Stanko (2010). Zmanjševanje diskriminacije in stigmatizacije - predstavitev projekta Dosta. V: MZ: Zbornik prispevkov nacionalnih konferenc. *Romi in zdravje*. Ministrstvo za zdravje, Ljubljana.
- Belović, Branislava (2010). Življenjski slog ter raba zdravstvenih storitev v populaciji romskih žensk. V: MZ: Zbornik prispevkov nacionalnih konferenc. *Romi in zdravje*. Ljubljana.
- Davidovič, Biserka (2010). Ukrepi v nacionalnem programu ukrepov za Rome na področju zdravstva. V: MZ: Zbornik prispevkov nacionalnih konferenc. *Romi in zdravje*. Ljubljana.
- Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (2006). *Romi-med medijsko in dejansko podobo*. Zapis okrogle mize in razprave. Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto, Novo mesto.
- Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (2007). *Romi. Med pozitivno in negativni diskriminacijo*. DRPD, Novo mesto.
- Flander, Benjamin (2004). *Pozitivna diskriminacija*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Gregorač, Andrej in Juvančič, Katarina (2006). »Sviraj, Cigo, to je pri nas!« Medkulturni dialog prisvajanja ciganske glasbe v Sloveniji. V: ur. Jezernik, Božidar: »Zakaj pri nas žive Cigani in ne Romi«. *Narativne podobe Ciganov/Romov*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana.
- Horvat Muc, Jožek (2003). Romi na Slovenskem. V: Klopčič, Vera, Polzer, Miroslav: *Evropa, Slovenija, Romi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Horvat-Muc, Jožek (2011). *Romska skupnost v Sloveniji*. Zgodovina in kultura Romov. Janja Rošar, Murska Sobota.
- Horvat-Muc, Jožek (2011). *Romski jezik - osnova za razumevanje zgodovine in kulture Romov*. Janja Rošar, Murska Sobota.
- Južnič, Stane (1987). *Antropologija*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- Kleibencetl, Janko (2004). *Del tuha, romski pozdrav*. Za založbo Feri Lainšček, Murska Sobota.
- Klopčič, Vera in Polzer, Miroslav (2003). Zveza Romov Slovenije, njena organiziranost in delovanje. V: *Evropa, Slovenija, Romi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Obreza, Janez (2003). Politično zastopstvo (participacija) Romov na lokalni ravni. V: Klopčič, Vera, Polzer, Miroslav: *Evropa, Slovenija, Romi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

- Pezelj, Janez (ur.)(2004). *Sobivanje*. Javna predstavitev mnenj o romski problematiki. Kulturni center Janez Trdina, Novo mesto.
- *Politična participacija in demokracija v Evropi: kratek vodič za romske aktiviste*. Ljubljana: Mirovni inštitut, inštitut za sodobne družbene in politične študije, 2003.
- Roter, Petra (2007). Pojmovanje in opredeljevanje manjšin. V: Komac, Miran: *Priseljenci*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Steklačič, Gregor (2003). Romi v občini Grosuplje. V: Klopčič, Vera, Polzer, Miroslav: *Evropa, Slovenija in Romi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Štepec Dobernik, Dušan in Tercej Otorepec, Mojca (2006). Imam dediščino, torej sem. Zakaj v Sloveniji ne želimo ohranjati romske materialne dediščine. V: ur. Jezernik, Božidar: »*Zakaj pri nas žive Cigani in ne Romki*«. *Narativne podobe Ciganov/Romov*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana.
- Štrukelj, Pavla (1980). *Romi na Slovenskem*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Štrukelj, Pavla (2004). *Tisočletne podobe nemirnih nomadov*. Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji. Družina.
- Tancer, Mladen (2003). Izobraževanje Romov v Sloveniji. V: Klopčič, Vera, Polzer, Miroslav: *Evropa, Slovenija, Romi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Traja-Brizani, Imer (2000). *Le ostanite Romi gredo*. Mohorjeva založba, Celovec.
- Urh, Špela (2003). Belokranjski Romi. V: Klopčič, Vera, Polzer, Miroslav: *Evropa, Slovenija in Romi*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Zveza Romov Slovenije (2011). Zbornik: *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje*. Za založnika Jožek Horvat Muc, Murska Sobota.
- Žagar, Mitja (2002). Nekaj misli o politiki integracije romske skupnosti v Sloveniji. V: *Razprave in gradivo*, 41. Inštitut za narodnostna vprašanja. Ljubljana.
- Žunič Fabjančič, Maja. Medkulturno izobraževanje: Spoznajmo Rome in odpravimo predsodke. V: Gašperšič, Marjeta, Brezovar, Darja (ur.): *Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje II*. Ljudska univerza Kočevje.

VIRI

- Amnesty International (2014). *Romi*. Privzeto 27.2.2014 iz: <http://www.amnesty.si/romi>.
- Brezovšek, Marjan (2008). *Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolskem sistemu*. Ljubljana. Privzeto 27.2.2014 iz: www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/crp/2008/crp_V5_0231_porocilo.doc.
- CSCE (2014). *Second conference on the human dimension of the CSCE*. Privzeto 25.1.2014 iz: http://www.wunrn.com/reference/pdf/Copenhagen_Conference_Human_Dimension.PDF.
- European commission (2014). *Roma Summits*. Privzeto 26.2.2014 iz: http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma/roma-summits/index_en.htm.

- Evropski parlament (2014). *Direktiva proti diskriminaciji*. Privzeto 24.2.2014 iz: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20090401IPR53200+0+DOC+XML+V0//SL>.
- Klopčič, Vera (2014). *Pota romskega jezika*. Privzeto 22.2.2014 iz: <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp32/zbornik/Klopccic.pdf>.
- Milek, Vesna (2013). *Imer Traja Brizani: »Kot da so ostali samo Avseniki...«*. Privzeto 3.3.2014 iz: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/imer-traja-brizani-kot-da-so-ostali-samo-avsenikihellip.html>.
- OCSE (2000). *Report of the situation of Roma and Sinti in the OCSE Area*. Privzeto 24.1.2014 iz: <http://www.osce.org/hcnm/42063>.
- Organization for security and co-operation in europe, high commissioner on national minorities (2014). *Report on the situation of Roma and Sinti in the OCSE Area*. Privzeto 24.1.2014 iz : <http://www.osce.org/hcnm/42063>.
- OZN (2014). *Ustanovna listina združenih narodov*. Privzeto 24.1.2014 iz: http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CC4QFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.pf.uni-lj.si%2Fmedia%2Fustanovna.listina.zn.doc&ei=V5gVU5vEOaS_ygPW_oLoCQ&usg=AFQjCNE8UUYE9R_GBikgYIN8Cjy447yDAw&sig2=rTiML7xeZS0wTVj_IQD-ag&bvm=bv.62286460,d.bGQ&cad=rja.
- *Pogodba o evropski uniji* (2014). Privzeto 24.2.2014 iz: http://www.uradni-list.si/files/RS_-2004-027-00024-MP~P014-0000.PDF.
- REDUPRE (2011-2012). *Položaj Romov v Sloveniji*. Privzeto 27.2.2014 iz: <http://www.project-redupre.eu/datoteke/Slovenia/REDUPRE-AnalizapoloajaRomovvSloveniji.pdf>.
- Republika Slovenija, Urad za narodnosti (2014). *Mednarodni dokumenti in mednarodno sodelovanje*. Privzeto 29.1.2014 iz : http://www.un.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/mednarodni_dokumenti_in_mednarodno_sodelovanje/.
- Republika Slovenija, Urad za narodnosti (2014). *Statistični in osnovni podatki*. Privzeto 22.2.2014 iz : http://www.un.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/statisticni_in_osnovni_podatki/.
- Republika Slovenija, Urad za narodnosti. *Ustavno-pravni položaj*. Dostopno 26.1.2014 na : http://www.un.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/ustavno_pravni_polozaj/.
- Romsvet (2014). *Bivanjske razmere*. Privzeto 26.2.2014 iz: <http://www.romsvet.si/sl-si/romi-v-sloveniji/bivanjske%20razmere>.
- Romsvet (2014). *Svet Evrope*. Privzeto 28.1.2014 iz <http://www.romsvet.si/sl-si/sub-1.2/Svet-evrope>.
- Spletno mesto za romske svetnike (2014). *Zakonodaja*. OVSE. Privzeto 24.1.2014 iz: <http://www.inv.si/romsvet/zakonodaja242dc.html?p=6>.
- Spletno mesto za romske svetnike (2014). *Zakonodaja*. Privzeto 26.1.2014 iz: <http://www.inv.si/romsvet/zakonodaja25757.html?p=11>.
- Statistični urad RS (2002). *Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, popis prebivalstva po maternem jeziku 1991 in 2002*. Privzeto 20.2.2014 iz: https://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=9.

- Statistični urad RS (2002). Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, popisi prebivalstva po narodni pripadnosti 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. Privzeto 20.2.2014 iz: http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?st=7&ter=SLO.
- Statistični urad RS (2002). Popis prebivalstva, ki so se opredelili za Rome (2002). Privzeto 20.2.2014 iz: http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_html/OBC-T-05SLO.htm.
- Svet Romske skupnosti Republike Slovenije (2014). *Poslovník Sveta romske skupnosti Republike Slovenije*. Privzeto 29.1.2014 iz: http://www.svetromskeskupnosti.si/Poslovník_Sveta_romske_skupnosti,10,0.html.
- Urad za narodnosti (2014). *Organiziranost*. Privzeto 26.1.2014 iz: http://www.un.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/organiziranost/.
- Ustava RS, Ur. l. RS, št. 33/1991
- Zakon o evidenci volilne pravice (ZEVP-1), Ur. l. RS, št. 52/02.
- Zakon o lokalni samoupravi (ZLS), Ur. l. RS, št. 100/05.
- Zakon o lokalnih volitvah (ZLV), Ur. l. RS, št. 22/06.
- Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1), Ur.l. RS, št. 33/2007.

PRILOGE

Priloga A: Intervju z romskim svetnikom občine Metlika, Matjažem Hudorovac

KAKO SE SPOMINJATE PRVIH VOLITEV?

Zagotovo je bil to za nas poseben dogodek v naši metliški občini, ko smo Romi dobili prvega romskega svetnika.

KAKŠNI SO BILI KRITERIJI ZA ROMSKEGA SVETNIKA?

OD KOD IDEJA ZA ROMSKEGA SVETNIKA? KATERI SO BILI VZROKI ZANJ? MORDA VESTE, KDAJ SE JE PRVIČ POJAVILA TA IDEJA? KDO JE BIL POBUDNIK?

Mislím, da je prišlo s strani vlade.

KATERE SO DOLŽNOSTI, OBVEZNOSTI ROMSKEGA SVETNIKA? KAJ VSE LAHKO NAREDI ROMSKI SVETNIK, KAKO LAHKO POMAGA?

KAKŠNA SO BILA ZAČETNA PRIČAKOVANJA ROMSKE SKUPNOSTI? ALI SO SVETNIKI TA PRIČAKOVANJA URESNIČILI?

Da se bodo uredila romska naselja. Imamo 5 naselji in še vedno niso legalizirana, nimajo elektrike, kanalizacije, ni asfaltiranih cest.

KAJ VSE PRIČAKUJE ROMSKA SKUPNOST OD SVETNIKOV DANES? ALI SE KOMPETENCE SVETNIKOV RAZLIKUJEJO OD PRIČAKOVANJ LJUDI?

Pričakujejo več. Ne morem nekaj obljubljeti, dati iz svojega žepa, če na Občini nimajo.

KAKO SVETNIKI SODELUJETE Z ROMSKO SKUPNOSTJO? JIH OBVEŠČATE, SPREJEMATE NJIHOVE POBUDE, PRENAŠATE INFORMACIJE?

Imamo sestanke po romskih naseljih, sproti jih obveščam. Za enkrat sicer ne hodim po naseljih, če kaj rabijo, me pokličejo, poiščejo, tudi iz občine me kličejo. Po potrebi grem tudi z občinskimi delavci po naseljih, če je treba rešiti kakšen problem.

KAKO SO ROMSKE SVETNIKE SPREJELI OSTALI SVETNIKI-NEROMI? KAKO SODELUJETE Z NJIMI? SPREJEMAJO VAŠE IDEJE, MNENJA?

Dobro, dobro me sprejemajo.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z REZULTATI SVOJEGA DELA?

Ne, vse sosednje občine (druge belokranjske) so glede tega bolj organizirane in so več naredile za Rome kot v naši občini.

KAJ JE NAJPOGOSTEJE TISTO, KJER SVETNIK NE MORE POMAGATI LJUDEM, PA BI SI LJUDJE ŽELELI?

KAKO STE ZADOVOLJNI Z DELOM ROMSKIH SVETNIKOV? KAKŠNA SO BILA VAŠA PRIČAKOVANJA? ČESA MORDA NISTE PRIČAKOVALI?

Pričakovali smo, da se bo več delalo za romsko skupnost, da se bo kaj premaknilo na področju reševanja romske problematike. Sicer se je, a še zmeraj premalo. Predvsem smo pričakovali, da se bodo uredila romska naselja: komunalna infrastruktura, kar bi tudi posledično privedlo do legalizacije naselji. Pričakoval sem, da se bo dalo več in hitreje kaj narediti, a se je še zmeraj premalo. Imam zvezane roke. Saj me razumejo in tudi obljubijo, ko pa pride do financ, se vse ustavi. Tudi na vladni ravni je premalo posluha za romsko problematiko. Države daje za projekte 30%, občine 70%. To je velik zalogaj za občine. Razen tisto, kar je financirano in EU je financirano 100%, zato se občina poteguje za ta sredstva.

KJE IMATE KOT SVETNIK NAJVEČ TEŽAV? KAJ VAS NAJBOLJ MOTI, DELA NAJVEČ TEŽAV?

Kot sem že omenil so največje težave v legalizaciji romskih naselji. Srečujem se tudi s težavami posameznih družin, ki živijo v neprimernih bivalnih razmerah, npr. ko je potrebno rušiti hišo, ki ni primerna za bivanje.

SE ROMSKI SVETNIKI TUDI IZOBRAŽUJETE? VAM KDO POMAGA?

Imamo organizirana izobraževanja in delavnice. Po navadi jih organizira predsednik romskega foruma Darko Rudaš ali predsednik Zveze Romov Slovenije Jožek Horvat Muc. Izobražujejo se še kar pogosto, na pol leta dvakrat do trikrat.

Priloga B: Intervju z romskim svetnikom občine Murska Sobota, Darkom Rudašem

KAKO SE SPOMINJATE PRVIH VOLITEV?

Prihajam iz občine, ki je imela prva romskega svetnika brez obveze že leta 1994, ko je mestna občina omogočila, da izbirajo Romi romskega svetnika. Na to je še živ spomin, kraj kjer sem bil izbran, ima 650. Takrat so kandidirali še trije

kandidati. Ko sem bil izbran, sem moral slediti programu in se izobraževati in si zgraditi zaupanje. V drugem mandatu so mi glede na minulo delo Romi zaupali že od prej.

KAKŠNI SO BILI KRITERIJI ZA ROMSKEGA SVETNIKA?

V 39. členu Zakona o lokalni samoupravi so določeni kriteriji, po katerih morajo imeti občine romskega svetnika. Ta člen so nekatere občine ignorirale. Najprej so volili romskega svetnika le v 12 občinah, s statutom ponovno še v sedmih. Torej skupaj v 19 občinah. Občina Grosuplje je bila zadnja, ki je uredila svoj statut. Volitve je izpeljala državna volilna komisija. Število občin z romskim svetnikom bi se moralo še povečati, saj bi bile težave pri reševanju romske problematike v občinah, ki še nimajo romskih svetnikov, tako bistveno manjše. Poleg tega se ne bi v teh občinah, ki bi imele romskega svetnika, izboljšal samo položaj romske skupnosti, ampak bi se dvignila tudi kvaliteta življenja neromskega prebivalstva.

OD KOD IDEJA ZA ROMSKEGA SVETNIKA? KATERI SO BILI VZROKI ZANJ? MORDA VESTE, KDAJ SE JE PRVIČ POJAVILA TA IDEJA? KDO JE BIL POBUDNIK?

Gre za izvrševanje deklaracij, ki jih je Slovenija z vstopom v EU podpisala. Da bo zagotavljala narodnima manjšinam pri soodločanju in kreiranju javne politike. Danes lahko Romi sodelujemo samo na lokalni ravni, medtem ko bi morali dobiti tudi poslanca državnega zbora. Žal smo ga pričakovali s sprejetjem Zakona o romski skupnosti, ki je bil sprejet leta 2007, vendar ga še nismo.

KATERE SO DOLŽNOSTI, OBVEZNOSTI ROMSKEGA SVETNIKA? KAJ VSE LAHKO NAREDI ROMSKI SVETNIK, KAKO LAHKO POMAGA?

Institut je enakovreden član občinskega sveta, dela v skladu s poslovnikom in statutom občine. Kaj lahko naredi je v veliki meri odvisno od posameznika. Pomembno je, da je dovolj izobražen, usposobljen, da preko razprav vpliva na izboljšanje romske problematike. Ugotavljamo, da nam še veliko manjka, zato so naslednje lokalne volitve priložnost, da izvolimo čim bolj izobražene romske svetnike, ki bodo sposobni funkcionirati v skladu s poslovnikom in statutom.

KAKŠNA SO BILA ZAČETNA PRIČAKOVANJA ROMSKE SKUPNOSTI? ALI SO SVETNIKI TA PRIČAKOVANJA URESNIČILI?

Veliko, veliko večja kot jih inštitut romskega svetnika lahko premore. Vlogo svetnika so Romi enačili z vlogo župana. Tu se kaže potreba po tem, kako razvijati romsko skupnost do te mere, da bo razumela vlogo romskega svetnika, njegove naloge in pristojnosti. V tistih okoljih, kjer je inštitut dobro zgrajen, lažje prepriča skupnost o tem, kakšne so njegove možnosti in pristojnosti.

KAJ VSE PRIČAKUJE ROMSKA SKUPNOST OD SVETNIKOV DANES? ALI SE KOMPETENCE SVETNIKOV RAZLIKUJEJO OD PRIČAKOVANJ LJUDI?

Romska skupnost predvsem pogosto krivi svetnika za svoj slab socialni položaj. Potrebno je z izobraževanjem razvijati nove generacije v smeri, da veljaš toliko, kolikor sam prispevaš. S strani romske skupnosti so seveda pričakovanja, da bi morale biti boljše bivanjske razmere. Ne upoštevajo pa svojih dolžnosti (plačevanje vode, elektrike, zdi se jim da je to samoumevno).

KAKO SVETNIKI SODELUJETE Z ROMSKO SKUPNOSTJO? JIH OBVEŠČATE, SPREJEMATE NJIHOVE POBUDE, PRENAŠATE INFORMACIJE?

To je od občine do občine odvisno. Sodeluje, kolikor je sprejet. Odvisno je tudi od trenutnega položaja in trenutne problematike. Kjer romski svetniki uspejo postaviti skupen cilj z okoliškim prebivalstvom, v smislu boljše prihodnosti, torej gledajo na celoto, tam so tudi bolj sprejeti.

KAKO SO ROMSKE SVETNIKE SPREJELI OSTALI SVETNIKI-NEROMI? KAKO SODELUJETE Z NJIMI? SPREJEMAJO VAŠE IDEJE, MNENJA?

V prvem mandatu je bilo glavnem zelo slabo. Razprave so potekale med demokracijo in ksenofobijo. Danes pa je inštitut romskega svetnika bolj uveljavljen in bolj sprejet tudi zato, ker je romski svetnik zmožen preseči romska vprašanja in se vključevati v splošne zadeve občin. Kjer je to doseženo, je tudi romski svetnik sprejet brez kakršnih koli ovir in zavor. Pogrešam solidarnost v odnosu ostalih svetnikov do nas romskih svetnikov. Ker se vključujem tudi v razprave, ki se neposredno ne dotikajo romske problematike, ampak tudi v tista dela, ki lahko posredno vplivajo na izboljšanje položaja romske skupnosti, sem med ostalimi svetniki dobro sprejet. To mi daje zagon, da se na vsako sejo dobro pripravim.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z REZULTATI SVOJEGA DELA?

To je različno v občinah. V mnogih občinah je romski svetnik zelo nezadovoljen, ker predstavlja le črko na papirju in izpolnjuje neke uredbe in je številka pri glasovanju. Tam, kjer so izključena romska vprašanja, tudi romski svetnik ne more biti uspešen. Ne vem, zakaj se nekatere občine ne zavedajo, da bi izboljšanje življenja Romov v občini prispevalo tudi k izboljšanju življenja drugih občanov.

KAJ JE NAJPOGOSTEJE TISTO, KJER SVETNIK NE MORE POMAGATI LJUDEM, PA BI SI LJUDJE ŽELELI?

Romski svetnik je lahko samo posrednik, ki prenaša težave Romov do občinskega sveta, to so predvsem bivalne težave, izobraževanje... Ne more na primer reševati

družinskih zadev. Romi pogosto ne razumejo, kaj je v svetnikovi pristojnosti in od njega pričakujejo več.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z DELOM ROMSKIH SVETNIKOV? KAKŠNA SO BILA VAŠA PRIČAKOVANJA? ČESA MORDA NISTE PRIČAKOVALI?

KJE IMATE KOT SVETNIK NAJVEČ TEŽAV? KAJ VAS NAJBOLJ MOTI, DELA NAJVEČ TEŽAV?

Pri legalnem bivanju. Od 106 naselij še 12% ni legaliziranih. Če naselje ni legalizirano, potem je tudi njihovo bivanje nelegalno in posledično ne more biti legalne zaposlitve. Ugotavljam tudi, da občine ne izvajajo svojih nalog kot bi morale. Pristojnosti se prelagajo na državo, država pa nazaj na občine. V tem prelaganju so romski svetniki dobesedno nemočni. Tudi če romski svetnik da pobudo, in če je občinska oblast ne opredeli v prostorski načrt, se to ne more nikoli zgoditi. Tako živijo Romi na nelegalen način, kar pomeni, da ne more biti zagotovljena osnovna komunalna ureditev, elektrika. To posledično vpliva na učni uspeh otrok, torej otroci se pozimi ne morejo učiti, čisti hoditi v šolo, so zasmehovani od sovrstnikov. Romi ne dosežejo svojega poklica, posledično ne morejo biti zaposleni, zato so prijavljeni na zavodih kot iskalci zaposlitev in s tem upravičeni do socialnih transferjev, ker povzročajo antirazpoloženje okoliškega prebivalstva.

SE ROMSKI SVETNIKI TUDI IZOBRAŽUJETE? VAM KDO POMAGA?

Priloga C: Intervju z romskim svetnikom občine Cankova, Jožefom Horvatom

KAKO SE SPOMINJATE PRVIH VOLITEV?

V prvem mandatu nisem kandidiral, pač pa je moj prijatelj. Zdelo se mi je, da ni izpolnil mojih pričakovanj, zato sem v naslednjem mandatu kandidiral sam. Idol in mentor mi je bil Darko Rudaš. Tudi sem bil z lahkoto izvoljen, vsi so me lepo sprejeli, tako svetniki kot župan.

KAKŠNI SO BILI KRITERIJI ZA ROMSKEGA SVETNIKA?

OD KOD IDEJA ZA ROMSKEGA SVETNIKA? KATERI SO BILI VZROKI ZANJ? MORDA VESTE, KDAJ SE JE PRVIČ POJAVILA TA IDEJA? KDO JE BIL POBUDNIK?

KATERE SO DOLŽNOSTI, OBVEZNOSTI ROMSKEGA SVETNIKA? KAJ VSE LAHKO NAREDI ROMSKI SVETNIK, KAKO LAHKO POMAGA?

Romi mi povejo o svojih problemih, ki jih izpostavim na seji. Se pogovarjam z županom, občinsko upravo in poskušamo najti rešitve, kompromise.

KAKŠNA SO BILA ZAČETNA PRIČAKOVANJA ROMSKE SKUPNOSTI? ALI SO SVETNIKI TA PRIČAKOVANJA URESNIČILI?

KAJ VSE PRIČAKUJE ROMSKA SKUPNOST OD SVETNIKOV DANES? ALI SE KOMPETENCE SVETNIKOV RAZLIKUJEJO OD PRIČAKOVANJ LJUDI?

Težko razumejo, kaj lahko naredimo oziroma kaj je v moji pristojnosti, zato jim moram veliko razlagat.

KAKO SVETNIKI SODELUJETE Z ROMSKO SKUPNOSTJO? JIH OBVEŠČATE, SPREJEMATE NJIHOVE POBUDE, PRENAŠATE INFORMACIJE?

Imam 7 zaselkov, kadar so problemi, me pokličejo ali pridejo k meni. Udeležujem se tudi vaških sestankov. Dostikrat jim povem, da bom problem poskušal rešiti kot svetnik, vendar pa jim ne morem obljubiti in ljudje to razumejo.

KAKO SO ROMSKE SVETNIKE SPREJELI OSTALI SVETNIKI-NEROMI? KAKO SODELUJETE Z NJIMI? SPREJEMAJO VAŠE IDEJE, MNENJA?

Obe strani me hočeta imeti, tako koalicija kot opozicija. Moj glas je pomemben. Sploh si nisem predstavljal, da bom tako sprejet in da bo moj glas tako pomemben.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z REZULTATI SVOJEGA DELA?

To delo je predvsem psihično naporno. Delo romskega svetnika je prav zagotovo zahtevnejše kot delo neromskega svetnika. Včasih bi najraje vrgel puško v koruzo. Zavedam se, da je pri glasovanju pomembna tudi moja roka. Zmeraj gledam za dobro občine kot tudi dobro Romov.

KAJ JE NAJPOGOSTEJE TISTO, KJER SVETNIK NE MORE POMAGATI LJUDEM, PA BI SI LJUDJE ŽELELI?

Predvsem so to razne individualne družinske zgodbe, npr. dedovanje.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z DELOM ROMSKIH SVETNIKOV? KAKŠNA SO BILA VAŠA PRIČAKOVANJA? ČESA MORDA NISTE PRIČAKOVALI?

Prvo leto je bilo najtežje. Moral sem se marsičesa naučiti, kako sodelovati na sestankih. Na srečo sem imel dobrega prijatelja (civila) svetnika iz vasi, ki je tudi pravnik. Pomagal mi je in me začel uvajati. Zelo sem mu hvaležen in še vedno mi kaj predlaga.

KJE IMATE KOT SVETNIK NAJVEČ TEŽAV? KAJ VAS NAJBOLJ MOTI, DELA NAJVEČ TEŽAV?

Težave povzročajo nerazumevanje svetnikovih pristojnosti, ne razumejo, da določenih stvari ne more urediti oz. ne sme, ker zakonsko ni dovoljeno. Nekateri me imajo za župana in mislijo, da lahko vse rešim. Potrebno je znati delati z ljudmi in moram jih tudi osveščati. Če ne moram pomagati, to jasno povem, naj me v to ne vmešavajo, lahko pa pomagam pri raznih prošnjah, dopisih. Motijo me tudi dezinformacije, recimo napadejo me ljudje, kam je šel denar, ker ne razumejo oz. si napačno interpretirajo porabo denarja.

SE ROMSKI SVETNIKI TUDI IZOBRAŽUJETE? VAM KDO POMAGA?

Sam imam 5. stopnjo izobrazbe, to se zelo razlikuje od nekoga, ki ima samo 6 razredov osnovne šole. Prav gotovo bi nekdo, ki nima izobrazbe, težje sodeloval pri razpravi, težje dajal predloge. Kot sem že omenil, mi je pomagal prijatelj, pravnik. Organizirana pa imamo tudi izobraževanja, delavnice po raznih krajih v Sloveniji, zato pa poskrbi Forum romskih svetnikov.

Priloga Č: Intervju z romsko svetnico občine Novo mesto, Duško Balazek

KAKO SE SPOMINJATE PRVIH VOLITEV?

Mislim, da se Romi niso niti zavedali, kaj pomeni romski svetnik. Romskega svetnika so si predstavljali napačno, da je kot socialni delavec, ki bo poskrbel za vsakega Roma/romsko družino, ampak temu ni tako.

KAKŠNI SO BILI KRITERIJI ZA ROMSKEGA SVETNIKA?

Najmanj 300 Romov v skupnosti.

OD KOD IDEJA ZA ROMSKEGA SVETNIKA? KATERI SO BILI VZROKI ZANJ? MORDA VESTE, KDAJ SE JE PRVIČ POJAVILA TA IDEJA? KDO JE BIL POBUDNIK?

Pobudnik je bil gospod Rudaš in Muc iz Prekmurja. Oni se ukvarjajo s politiko...

KATERE SO DOLŽNOSTI, OBVEZNOSTI ROMSKEGA SVETNIKA? KAJ VSE LAHKO NAREDI ROMSKI SVETNIK, KAKO LAHKO POMAGA?

Tukaj pa imamo kar nekaj problemov, saj položaj romskega svetnika še ni opredeljen v celoti. Posamezni svetniki niti ne vedo, kakšne so naše pristojnosti, naloge. Za enkrat še nismo dobili ne pisnega ne ustnega odgovora od institucij, ki bi opredelile funkcijo romskega svetnika. Prepuščeni smo sami svoji presoji, kje se lahko vključujejo. Vključujemo se na političnem, kulturnem področju, izobraževanju, prostorska problematika idr. Svetnik ima veliko dela in področij delovanja.

KAKŠNA SO BILA ZAČETNA PRIČAKOVANJA ROMSKE SKUPNOSTI? ALI SO SVETNIKI TA PRIČAKOVANJA URESNIČILI?

Na začetku mandata si velik optimist, potem na sredi ugotoviš, da je boj zelo težak. Moraš biti močan karakter in vztrajati, da se počasi premikaš. Želim si, da bi nekoč drugi svetniki, da bi bili mlajši, mlajša generacija, ki bodo optimisti in bodo znali združiti Rome, jih poenotiti. Takrat bomo lahko šele kaj naredili. V prvem 4-letnem mandatu se mora svetnik ogromno šele naučiti, kako se dela, v naslednjem mandatu pa šele lahko uresničuješ tiste cilje, ki si jih zadal v prvem.

KAJ VSE PRIČAKUJE ROMSKA SKUPNOST OD SVETNIKOV DANES? ALI SE KOMPETENCE SVETNIKOV RAZLIKUJEJO OD PRIČAKOVANJ LJUDI?

Seveda se razlikujejo. Romi pričakujejo od romskega svetnika, da naj bi se svetnik postavil v položaj socialnega delavca, policista. Moje mnenje je, da je romski svetnik koordinator med lokalno in romsko skupnostjo. Deluje predvsem na političnem področju ob boku občinske strukture za sožitje med skupnostma.

KAKO SVETNIKI SODELUJETE Z ROMSKO SKUPNOSTJO? JIH OBVEŠČATE, SPREJEMATE NJIHOVE POBUDE, PRENAŠATE INFORMACIJE?

Obiskujemo jih v naseljih, srečujemo se z njimi. V naseljih imamo predstavnike, ki svetniku prenašajo problematiko, svetnik pa naprej lokalni skupnosti, ki potem naprej rešuje probleme.

KAKO SO ROMSKE SVETNIKE SPREJELI OSTALI SVETNIKI-NEROMI? KAKO SODELUJETE Z NJIMI? SPREJEMAJO VAŠE IDEJE, MNENJA?

Lahko rečem, da se dobro razumem z ostalimi svetniki v občinskem svetu in me spoštujejo, ker vsak predlog tudi podprem z argumenti. Do sedaj nisem imela nobenih težav. Razumem se tako z vsemi svetniki kot s samim županom.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z REZULTATI SVOJEGA DELA?

Razmeroma svetniki niso zadovoljni, ker ne morejo rešiti vseh problemov, ki bi jih želeli.

KAJ JE NAJPOGOSTEJE TISTO, KJER SVETNIK NE MORE POMAGATI LJUDEM, PA BI SI LJUDJE ŽELELI?

Pri dodeljevanju kakršne koli pomoči posameznim naseljem. Ljudje pričakuje preveč. Romski svetniki sami nimamo platna in škarij, s katerim bi rezali kos kruha.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z DELOM ROMSKIH SVETNIKOV? KAKŠNA SO BILA VAŠA PRIČAKOVANJA? ČESA MORDA NISTE PRIČAKOVALI?

Po pravico povedano, so moja pričakovanja naletela velikokrat na gluha ušesa, na neodobranje širše javnosti, posameznih javnih uslužbencev. Tako da iščeš kompromise, dogovore, možnosti rešitve posameznega problema. Velikokrat ostanemo pred zaprtimi vrati. Upam da zanamci, oziroma kdor bo moj naslednik, da sem mu naredila tir, po katerem bo lažje zvozil.

KJE IMATE KOT SVETNIK NAJVEČ TEŽAV? KAJ VAS NAJBOLJ MOTI, DELA NAJVEČ TEŽAV?

Ni prave povezanosti med romskimi naselji. Vsako naselje ima svoje želje, cilje. Romi niso enotni kot so bili v preteklosti. Romi skrbijo vsak zase, se zapirajo v svoje družine. Velik problem je združiti Rome.

SE ROMSKI SVETNIKI TUDI IZOBRAŽUJETE? VAM KDO POMAGA?

Kakšnih posebnih izobraževanj ni, razen v okviru urada za narodnosti. Občasno se srečujemo na sestankih, tako na državnem nivoju kot v okviru Zveze. Po svojih sposobnostih, iznajdljivosti.

Priloga D: Intervju z romskim svetnikom občine Šentjernej, Silvestrom Jurkovičem

KAKO SE SPOMINJATE PRVIH VOLITEV?

Kar dobro se jih spominjam. Zame je bilo to čisto nekaj novega. Nisem vedel, kako in kaj naj med neromi in na občinskem svetu. Nisem imel nobenih izkušenj, nisem vedel, kaj naj predlagam. Ustanovili smo forum romskih svetnikov, kjer smo se dobivali in si pomagali, med seboj izmenjevali izkušnje.

KAKŠNI SO BILI KRITERIJI ZA ROMSKEGA SVETNIKA?

Moral si imeti status Roma. Veliko Romov niti ni imelo urejenega statusa Roma, ker ko so jih prišli vprašati, niso razumeli za kaj gre.

OD KOD IDEJA ZA ROMSKEGA SVETNIKA? KATERI SO BILI VZROKI ZANJ? MORDA VESTE, KDAJ SE JE PRVIČ POJAVILA TA IDEJA? KDO JE BIL POBUDNIK?

V Prekmurju so se veliko prej s tem ukvarjali. Tudi volili so že nekaj let prej svetnika, preden se je to pojavilo pri nas. Ne bi vedel, od kje prvotna ideja za romskega svetnika, mislim pa, da zagotovo iz Prekmurja, ker je tam tudi Zveza

Romov Slovenije in so bolj organizirani, bolj izobraženi, imajo svojo krajevno skupnost, bolj so napredni.

KATERE SO DOLŽNOSTI, OBVEZNOSTI ROMSKEGA SVETNIKA? KAJ VSE LAHKO NAREDI ROMSKI SVETNIK, KAKO LAHKO POMAGA?

Kako lahko pomagam, je odvisno od občine in župana. Kakšen je njihov interes. Če želi občina pomagat romski skupnosti, potem se bo javila na razpise, če ni interesa, ne bo. Občina sama pa iz svojega proračuna ne bo dala denarja, tako da mislim, da je vse odvisno od občine.

KAKŠNA SO BILA ZAČETNA PRIČAKOVANJA ROMSKE SKUPNOSTI? ALI SO SVETNIKI TA PRIČAKOVANJA URESNIČILI?

Ne vem, če so zadovoljni, sem pa svetnik že od vsega začetka, tako da nekakšno zaupanje vame morajo imeti. Se pa Romi zavedajo, da svetnik ne more vsega narediti. Da ne morejo pričakovati, da jim bom pomagal pri gradnji hiše. Morajo pa tudi Romi sami kaj narediti, ne samo pričakovati, da jim bo občina in država nekaj dala.

KAJ VSE PRIČAKUJE ROMSKA SKUPNOST OD SVETNIKOV DANES? ALI SE KOMPETENCE SVETNIKOV RAZLIKUJEJO OD PRIČAKOVANJ LJUDI?

Želijo si, da bi se legaliziralo naselje.

KAKO SVETNIKI SODELUJETE Z ROMSKO SKUPNOSTJO? JIH OBVEŠČATE, SPREJEMATE NJIHOVE POBUDE, PRENAŠATE INFORMACIJE?

Vsi vedo, da če je kakšna težava, da se obrnejo name. Ali grem do župana ali v šolo in poskušam rešit težavo.

KAKO SO ROMSKE SVETNIKE SPREJELI OSTALI SVETNIKI-NEROMI? KAKO SODELUJETE Z NJIMI? SPREJEMAJO VAŠE IDEJE, MNENJA?

Ne bom rekel, da se ne razumemo. Sem pa v zelo dobrem odnosu z županom.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z REZULTATI SVOJEGA DELA?

Sem zelo zadovoljen. V tem času, odkar sem svetnik, se je veliko naredilo. Uredila se je kanalizacija, elektrika, v naselju smo dobili pločnik. Eno družino so želeli odseliti. Namen so jih imeli preseliti na poplavno območje zato sem sam osebno vse posnel in sem poslal CD v Ljubljano in na Zvezo Romov, da so sprejeli sklep, da jih bodo preselili samo v primeru, če bi bila tam urejena infrastruktura. Vendar pa mislim, da do tega ne bo nikoli prišlo.

KAJ JE NAJPOGOSTEJE TISTO, KJER SVETNIK NE MORE POMAGATI LJUDEM, PA BI SI LJUDJE ŽELELI?

V naši občini je recimo en primer družine, ki nima ne elektrike, ne vode in morajo otroke vozit v šolo s konji. To sem poskušal rešit.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z DELOM ROMSKIH SVETNIKOV? KAKŠNA SO BILA VAŠA PRIČAKOVANJA? ČESA MORDA NISTE PRIČAKOVALI?

Od začetka nisem vedel, kako in kaj. Za Rome je bilo najbolj važno to, da so dobili elektriko in vodo in to se je tudi uredilo.

KJE IMATE KOT SVETNIK NAJVEČ TEŽAV? KAJ VAS NAJBOLJ MOTI, DELA NAJVEČ TEŽAV?

SE ROMSKI SVETNIKI TUDI IZOBRAŽUJETE? VAM KDO POMAGA?

Na začetku smo imeli sestanke na Inštitutu za družbene vede. Miran Komac nam je veliko pomagal in nam svetoval, kaj lahko naredimo za skupnost, kje nam lahko občina pomaga. Na začetku je bilo tega več, sedaj pa ne toliko, pa tudi svetniki so med sabo skregani.

Priloga E: Intervju z romskim svetnikom občine Krško, Moranom Jurkovičem

KAKO SE SPOMINJATE PRVIH VOLITEV?

Spominjam se jih dobro. Takrat sem misli, da bo to čisto nekaj drugega kot je to danes. Misli sem, da bomo lahko naredili več.

KAKŠNI SO BILI KRITERIJI ZA ROMSKEGA SVETNIKA?

OD KOD IDEJA ZA ROMSKEGA SVETNIKA? KATERI SO BILI VZROKI ZANJ? MORDA VESTE, KDAJ SE JE PRVIČ POJAVILA TA IDEJA? KDO JE BIL POBUDNIK?

Pobudniki so bili v Prekmurju.

KATERE SO DOLŽNOSTI, OBVEZNOSTI ROMSKEGA SVETNIKA? KAJ VSE LAHKO NAREDI ROMSKI SVETNIK, KAKO LAHKO POMAGA?

Če lahko kje pomagam, potem pomagam, če mi uspe mi, kaj dosti pa ne morem narediti.

KAKŠNA SO BILA ZAČETNA PRIČAKOVANJA ROMSKE SKUPNOSTI? ALI SO SVETNIKI TA PRIČAKOVANJA URESNIČILI?

Romi so od mene pričakovali, da bom lahko za njih naredil, kar si bodo oni zaželeli. Vendar to ni res. Jaz lahko le predlagam, naprej pa je vse odvisno od občine in ostalih, kaj se bo res naredilo.

KAJ VSE PRIČAKUJE ROMSKA SKUPNOST OD SVETNIKOV DANES? ALI SE KOMPETENCE SVETNIKOV RAZLIKUJEJO OD PRIČAKOVANJ LJUDI?

Romi imajo veliko več želja kot lahko jaz naredim za njih.

KAKO SVETNIKI SODELUJETE Z ROMSKO SKUPNOSTJO? JIH OBVEŠČATE, SPREJEMATE NJIHOVE POBUDE, PRENAŠATE INFORMACIJE?

Jih tudi obveščam, res pa je, da jih zelo malo obiskujem. Glede tega bi se moralo več narediti. Bolj bi morali biti v stiku in se večkrat srečevati.

KAKO SO ROMSKE SVETNIKE SPREJELI OSTALI SVETNIKI-NEROMI? KAKO SODELUJETE Z NJIMI? SPREJEMAJO VAŠE IDEJE, MNENJA?

Lahko povem, da v naši občini kar v redu, ni problemov. Občina Krško je že naredila nekaj za Rome, vendar še ne dovolj.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z REZULTATI SVOJEGA DELA?

Niti ne dosti. Lahko bi bilo boljše kot je.

KAJ JE NAJPOGOSTEJE TISTO, KJER SVETNIK NE MORE POMAGATI LJUDEM, PA BI SI LJUDJE ŽELELI?

Veliko je stvari, ki si jih Romi želijo. Tisti, ki nimajo vode in elektrike, si jo želijo, tisti, ki pa jo že imajo, si želijo javno razsvetljavo, pločnike...

KAKO STE ZADOVOLJNI Z DELOM ROMSKIH SVETNIKOV? KAKŠNA SO BILA VAŠA PRIČAKOVANJA? ČESA MORDA NISTE PRIČAKOVALI?

KJE IMATE KOT SVETNIK NAJVEČ TEŽAV? KAJ VAS NAJBOLJ MOTI, DELA NAJVEČ TEŽAV?

Želim si, da bi imeli razsvetljavo in pa kakšen hidrant, ki bi prišel velikokrat prav in bi bil zelo koristen.

SE ROMSKI SVETNIKI TUDI IZOBRAŽUJETE? VAM KDO POMAGA?

Nimamo nobenih srečanj.

Priloga F: Intervju z romskim svetnikom občine Trebnje, Matijo Hočvarjem

KAKO SE SPOMINJATE PRVIH VOLITEV?

Takrat so lahko Romi prvič volili svetnika. Bil sem zadovoljen.

KAKŠNI SO BILI KRITERIJI ZA ROMSKEGA SVETNIKA?

Vem, da mora biti Rom, drugega pa ne vem.

OD KOD IDEJA ZA ROMSKEGA SVETNIKA? KATERI SO BILI VROKI ZANJ? MORDA VESTE, KDAJ SE JE PRVIČ POJAVILA TA IDEJA? KDO JE BIL POBUDNIK?

KATERE SO DOLŽNOSTI, OBVEZNOSTI ROMSKEGA SVETNIKA? KAJ VSE LAHKO NAREDI ROMSKI SVETNIK, KAKO LAHKO POMAGA?

Pogajam se z občino, da bi se kaj naredilo. In do sedaj sem uspel pri vseh stvareh. Se je veliko naredilo. Uspelo nam je uredit cesto, elektriko, vodo, kanalizacijo, pločnik, tudi veliko hiš je dobilo gradbeno dovoljenje.

KAKŠNA SO BILA ZAČETNA PRIČAKOVANJA ROMSKE SKUPNOSTI? ALI SO SVETNIKI TA PRIČAKOVANJA URESNIČILI?

Mislili so, da lahko vse zadeve rešujem jaz, čeprav ni vse v moji moči.

KAJ VSE PRIČAKUJE ROMSKA SKUPNOST OD SVETNIKOV DANES? ALI SE KOMPETENCE SVETNIKOV RAZLIKUJEJO OD PRIČAKOVANJ LJUDI?

KAKO SVETNIKI SODELUJETE Z ROMSKO SKUPNOSTJO? JIH OBVEŠČATE, SPREJEMATE NJIHOVE POBUDE, PRENAŠATE INFORMACIJE?

Seveda, pridejo k meni in mi povejo.

KAKO SO ROMSKE SVETNIKE SPREJELI OSTALI SVETNIKI-NEROMI? KAKO SODELUJETE Z NJIMI? SPREJEMAJO VAŠE IDEJE, MNENJA?

Lahko rečem, da se zelo dobro razumem z županom in ostalimi svetniki. Me sprejemajo in tudi moje predloge potrdijo. Pri nas je drugačen odnos kot pri drugih občinah. Občina se je dosti potrudila in naredila za nas Rome.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z REZULTATI SVOJEGA DELA?

Jaz sem zelo zadovoljen, samo pogledajte, koliko je narejenega. Če je narejeno samo to, kar smo naredili do sedaj, je zelo veliko narejenega.

KAJ JE NAJPOGOSTEJE TISTO, KJER SVETNIK NE MORE POMAGATI LJUDEM, PA BI SI LJUDJE ŽELELI?

Pomagat ne morem tam, kjer stvari niso v moji pristojnosti.

KAKO STE ZADOVOLJNI Z DELOM ROMSKIH SVETNIKOV? KAKŠNA SO BILA VAŠA PRIČAKOVANJA? ČESA MORAD NISTE PRIČAKOVALI?

Ja, sem dosegel, kar sem hotel.

KJE IMATE KOT SVETNIK NAJVEČ TEŽAV? KAJ VAS NAJBOLJ MOTI, DELA NAJVEČ TEŽAV?

Težave so povsod. Veliko ljudi hodi k meni in od mene zahteva stvari, pri katerih ne morem pomagat.

SE ROMSKI SVETNIKI TUDI IZOBRAŽUJETE? VAM KDO POMAGA?

Ja, se srečujemo. Tukaj ima pomembno vlogo Darko Rudaš.